
KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

26. évfolyam 3. szám

2017. március

Tartalom

Könyvtárpolitika

- Szeifer Csaba:** Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer: igazi esélyteremtés a vidéknek 3

Műhelykérdések

- Czupi Gyula:** Egynyári kalandok a könyvtárban. Közfoglalkoztatottak friss erőforrásként 9
- Dancs Szabolcs:** A könyvtáros mint rendszergondolkodó, avagy unalmas-e a szabványosítás 16
- Nagyné Simon Csilla:** Környezettudatosági törekvések a könyvtárban 20

Olasás

- Luzsi Margó – Komló-Szabó Ágnes:** E'mese vár – élményalapú olvasás-népszerűsítő programsorozat a HEVESTÉKA könyvtárakban 31
- Bartalus Boglárka – Fucskár Erika:** Könyvterek és könyvtárak. Babaolvasók és óvodások könyvtári „szokásai” Szentendrén, a Pest Megyei Könyvtárban 39
- Juhász Valéria:** Óvodások, kisiskolások írás-olvasás előkészítése, fejlesztése a Szómágus kártyajátékokkal 42

Könyv

- Bartos Éva:** Mesés – rajzos családi művészetterápia 48
- Sándor Tibor:** A szülőföld varázsa. Idézetek ötven év olvasmányaiából 50

Ünnepeld a közösséged!

Felhívás

a Közösségek Hete rendezvénysorozaton való részvételre

Hagyományteremtő, országos rendezvényt indít el Közösségek Hete elnevezéssel a Szabadtéri Néprajzi Múzeum, az NMI Művelődési Intézet Közhasznú Nonprofit Kft. és az Országos Széchényi Könyvtár konzorciuma a Cselekvő közösségek – aktív közösségi szerepvállalás EFOP-1.3.1-15-2016-00001 kiemelt projekt keretében. A rendezvénysorozat időpontja: 2017. május 8–14.

A Közösségek Hete központi gondolata a közösségi kezdeményezés, a társadalmi együttműködés, az aktív szerepvállalás, a nyitott, befogadó társadalom eszményének népszerűsítése.

Kik csatlakozhatnak a Közösségek Hétéhez?

Intézmény, civil szervezet és közösség egyaránt csatlakozhat a rendezvénysorozathoz. Közművelődési, muzeális és könyvtári intézmények, az azokban működő vagy hozzájuk köthető baráti, amatőr művészeti, alkotó-, olvasó- és egyéb körök, továbbá hagyományőrző csoportok, egyházi közösségek, civil és jótékonyági szervezetek, sportklubok, egyéb közösségek részvételére számítunk. Egyaránt várjuk formális szervezetek és informális közösségek jelentkezését.

Milyen programokkal csatlakozhatnak a Közösségek Hétéhez?

Csatlakozni bármely olyan programmal lehet, amely – képviselve a Közösségek Hete szellemiségét – ráirányítja a figyelmet a közösségi kezdeményezésekre, a közösségekben rejlő értékekre, az intézményekben és azokon kívül működő közösségek tevékenységeire és helyi társadalomformáló erejükre.

Az intézmények szakmai és közösségprogramot egyaránt szervezhetnek a hét bármely napjára. A szakmai programok célja, hogy az intézményben dolgozók újfajta szemléletet, módszereket, jó gyakorlatokat ismerjenek meg. A közösségprogramok ugyanakkor az intézményekhez kapcsolódó közösségek számára nyújtanak lehetőséget, hogy megismerjék egymás tevékenységét, s bemutatkozzanak a településen élők számára.

Inspirációkat, ötleteket itt talál:

<http://cselekvokozossegek.hu/a-kozossegek-heterol>

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

SZÉCHENYI 2020

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

From the contents

- Mária Ramháb – Csaba Szeifer:* Library supply service system – a real opportunity for rural areas (3)
- Csilla Nagyné Simon:* Environmental sustainability in libraries (20)
- Margó Luzsi – Ágnes Komló-Szabó:* Tales and experience-based reading promotion programmes in the HEVESTÉKA libraries (31)

Cikkeink szerzői

Bartalus Boglárka, a Pest Megyei Könyvtár gyermekkönyvtárosa; *Bartos Éva*, az OSZK nyugalmazott munkatársa; *Czupi Gyula*, a nagykanizsai Halis István Városi Könyvtár igazgatója; *Dancs Szabolcs*, az OSZK főtanácsadója; *Fucskár Erika*, a Pest Megyei Könyvtár gyermekkönyvtárosa; *Juhász Valéria*, a Szegedi Tudományegyetem JGYTF Alkalmazott Nyelvészeti Tanszékének docense; *Komló-Szabó Ágnes*, a Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár hálózati csoportvezetője; *Luzsi Margó*, a Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár Gyermekkönyvtárának osztályvezetője; *Nagyné Simon Csilla*, a Pécsi Tudományegyetem Központi Könyvtár Gyűjteményszervezési Osztályának beszerzési csoportvezetője; *Sándor Tibor*, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Központi Könyvtárának osztályvezetője, a Budapest Gyűjtemény vezetője; *Szeifer Csaba*, a pécsi Csorba Győző Könyvtár Kapcsolati Csoportjának csoportvezetője

Szerkesztőbizottság:

Bánkeszi Lajosné (elnök)

**Bartos Éva, Dancs Szabolcs, Fülöp Attiláné, Mezey László Miklós,
Németh Márton, Szeifer Csaba, Venyigéné Makrányi Margit**

Szerkeszti:

Béres Judit

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest I., Budavári Palota F épület; Telefon: 224-3791; E-mail: 3k@oszk.hu;

Internet: www.ki.oszk.hu/3k

Közreadja: a Könyvtári Intézet

Felelős kiadó: **Bánkeszi Lajosné**, a Könyvtári Intézet címzetes igazgatója

Technikai szerkesztő: **Nagy László**

Borítóterv: **Gerő Éva**

Nyomta a NALORS Grafikai Nyomda, Vác

Felelős vezető: **Szabó Gábor**

Terjedelem: 8,25 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatja az

Emberi Erőforrások Minisztériuma

Nemzeti Kulturális Alap

Nemzeti Kulturális Alap

Terjeszti a Könyvtári Intézet

Előfizetési díj 1 évre 4800 Ft. Egy szám ára 400 Ft.

HU-ISSN 1216-6804

Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer: igazi esélyteremtés a vidéknek

A Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer (KSZR) a korábban magára hagyott kistelepülések leépült könyvtárait újra életre keltette, építve a korszerű technikákra, tudásra, újrateremtette a személyes találkozás, a közösségben élés lehetőségeit – mondja Ramháb Mária, az Informatikai és Könyvtári Szövetség elnöke, akivel a kistelepülési ellátás jelenéről, aktualitásairól beszélgettünk.

Miként látja a hazai könyvtári intézményrendszer helyzetét?

Magyarországon a könyvtári intézményrendszer stabil és szolgáltatóképes. Az alapszolgáltatásokra építve egyre jobban differenciálódnak a különböző könyvtártípusok kínálatai. A könyvtárak virtuális szolgáltatásai széles körben elterjedtek, amiben vezető szerepet töltenek be a felsőoktatási és a szakkönyvtárak. Az elektronikus dokumentumok megjelenése, a legkülönbözőbb témájú tudástárak folyamatos fejlesztése nagymértékben növeli a nyomtatott dokumentumokhoz képest az egyidejű korlátlan hozzáférhetőséget. Dinamikus fejlődés tapasztalható az egyházi könyvtárak nagy értékű, egyedi kulturális javainak közkinccsé tételében is. A közkönyvtárak – miközben ugyancsak napról napra bővítik digitális szolgáltatásaik körét – egyre meghatározóbb közösségi helyekké válnak, minden korosztály igényeit figyelembe véve. A 3 év alattiak, a kismamák megszólítása, az átlagos életkor meghosszabbodása sok új lehetőséget kínál a könyvtárlátogatók körének bővítésére. Nagy kihívás megtartani a személyes látogatókat éppúgy, mint ahogy folyamatosan növelni kell a virtuális látogatók számát. Ezen a téren nagy a felelősség és a lehetőség a tanulást támogató tudástárak működtetésében, aminek az alapja döntően a helyismereti dokumentumok, információk köre. A megyei könyvtárak együttműködésének köszönhetően – a szerzői jogokról történő együttes megállapodás eredményeként – a HUNGARICANA portálon folyamatosan növekszik a helyi sajtótermékek hozzáférhetősége, az adott lapok kezdeti megjelenése óta ma már milliós nagyságrendet meghaladó terjedelemben.

Miként helyezkedik el ebben a Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer?

A vidék igazi *esélyteremtése* a jól szervezett könyvtári hálózaton keresztül biztosított kulturális alapellátás. Az elmúlt évtized legnagyobb jelentőségű lépése a *Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer (KSZR)* létrehozása, amely teljessé tette a hazai települési nyilvános könyvtári hálózatot. Mára elmondhatjuk, hogy év végére nem lesz olyan település Magyarországon, ahol ne lenne elérhető könyvtári szolgáltatás, így teljes az országos lefedettség. Ez a hálózati szervezettség óriási lehetőség mindenki számára. A KSZR létrehozásának éppen az a felismerés volt az alapja, hogy egy olyan korszerű, költséghatékony, szakmailag egységes elveken működő rendszert kell kialakítani, amely azonos feltételeket biztosít az *ötezer fő alatti településen* lakók számára, éljenek bárhol az országban. A magyarországi települések 91.4 %-a ide tartozik, ahol a lakosság 31.4 %-a él.¹ Ez is indokolja, hogy az állam kiemelt figyelmet fordít az ötezer lakos alatti településen lakók könyvtári ellátására.

Hol tart a KSZR fejlesztése a megyei könyvtárak egyik legfontosabb szolgáltatásaként?

2013. január 1-től – a korábbi kistérségi társulások keretei között 2005-ben elindult, meglehetősen elaprózott szolgáltatást – az 1997/ CXL. törvénybe iktatott kötelező feladatként átvették a megyei könyvtárak. A kistépülések önkormányzatai önként dönthetnek arról, hogy önállóan működtetnek-e könyvtárat, vagy csatlakoznak a megyei könyvtár szolgáltató rendszeréhez. 2017. január 1-től 2568 *kistépülés* csatlakozott a KSZR-hez, ami az érintett települések 89 %-a. Mivel nem cél minden egyes ötezer lakos alatti település bevonása, ha megfelelő módon tudja működtetni az önkormányzat a könyvtárat, ezért a jelenlegi helyzet igen nagy szervezettségre utal. Jelentős különbségek vannak az ország régiói között, ami a KSZR szolgáltatóhelyek szintjén is megmutatkozik. A Dunántúl, valamint Észak-Magyarország egy része túlnyomó többségében aprófalvas településekből áll, így a KSZR-ben is természetesen számottevő, 70 % az ezer lakos alatti szolgáltatóhelyek száma. Itt különösen fontos, hogy a települések ellátásába bekapcsolódjanak a bibliobuszok is, amelyek jelenleg 143 településen biztosítják a szolgáltatást Baranya, Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében. Azon a 769 településen, amely ezer lakos feletti, a könyvtári szolgáltatás szervezésének szempontjából meghatározó az óvoda, iskola, civil szféra közreműködése.

Miként jellemezhető jelenleg a szolgáltatóhelyek infrastruktúrája?

A korszerű könyvtári szolgáltatás egyik legfontosabb eleme a szolgáltatóhelyek infrastruktúrája. A 39/2013. (V. 31.) EMMI rendelet a *Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer működéséről* szól azokról a követelményekről, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a szolgáltatóhely alkalmas legyen a KSZR keretében igénybe vehető szolgáltatások fogadására. Ebben meghatározó jelentőségű maga az épület, azon belül a könyvtár helyisége, annak berendezése, felszereltsége. A gyakorlati megvalósításhoz szükséges tudnivalókat a *Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer Ajánlás* című módszertani kiadványa² részletesen tartalmazza. Nagy lendülettel indult el az épületek felújítása, a könyvtárhelyiségek bővítése, az új térszervezés. A fenntartó önkormányzatoknak nagyon jelentős szerepe van abban, hogy jelenleg a könyvtárhelyiségek 41 %-a felújított, 39 %-a pedig elfogadható, 20 % azonban még korszerűsítésre vár. A berendezések – különösen az utóbbi időben elsősorban a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával – a megújított terekhez igazodva 32 %-ban kicse-

rélődtek, 36 %-ban elfogadhatóak, és 32 %-ban felújításra várnak a megyei könyvtárak által megadott adatok alapján.³ Nagyon fontos, hogy ezek a helyek sokoldalú *információs és közösségi térként* is működjenek. Ebben jelentős előrelépés történt az elmúlt években. Fokozatosan kerülnek felszerelésre a könyvtárak a *szolgáltatásokhoz, dokumentálásához* szükséges további eszközökkel: pl. többfunkciós eszközök (másoló, nyomtató, fax), projektor fényképezőgép, TV, DVD-lejátszó. Természetesen, ahol sikerül eszközfelújításra is lehetőséget adó pályázatból korszerűsíteni, ott sokkal gyorsabban lehet elérni az optimális IT feltételeket is.

Mennyire tudja segíteni a jelenlegi rendszer a digitális írástudatlanság mérséklését kifejezetten a leszakadó térségekben, vannak/lesznek-e erre külön programok?

A KSZR sokoldalú szolgáltatásai között kiemelt figyelmet fordít a digitális írástudók számának növelésére. Ahogy halad előre a kistéleplési szolgáltatóhelyek megújítása, növekszik a korszerű számítástechnikai eszközpark is. Két év alatt 63.5 %-kal növekedett a gépek száma, így átlagosan *3-4 számítógép* van minden szolgáltatóhelyen, többségükben *internet* elérhetőséggel. Amikor a *Digitális Jólét Program* keretében megvalósul a szélessávú internet hozzáférés minden településen, az nagy biztonságot és újabb lehetőségeket fog jelenteni a könyvtári szolgáltatásban is. A megyei könyvtárak évek óta szervezik a lakossági internet-tanfolyamokat a helyi könyvtárosok közreműködésével. Több megyében a szolgáltató könyvtár szükség esetén a csoportok létszámától függően biztosít a helyben lévő gépekhez mobil gépparkot, természetesen oktatót is ad a környéken lévő szakembereket felkérve. Így a legkisebb településen is adott, hogy legalább 10-12 fős tanfolyam esetén is mindenkinek jusson munkaállomás, szakszerű képzés. A legnagyobb számban továbbra is a könyvtárakban működnek az eMagyarország pontok, így a *GINOP-6.1.2-15-2015-00001 Digitális szakadékok csökkentése* európai uniós pályázat támogatásával megvalósuló tanfolyamszervezésbe is sok könyvtár bekapcsolódott. Hasonló lehetőségeket kínálnak a folyamatosan megjelenő EFOP pályázatok is.

Milyen változások történtek a kistéleplési könyvtárak gyűjteményfejlesztése terén?

Talán ezen a téren történt a legnagyobb változás. A könyvtári szolgáltatások alapját képező gyűjteményeket a megyei könyvtár szakemberei leválogatták, a sok elavult, felesleges dokumentum kivonásra került. Jelenleg a kistéleplések *állományának 70 %-a* a megyei könyvtárak adatbázisában feldolgozott, így az interneten bárholonnan lehet tájékozódni a legkisebb faluban található könyvekről is. Vannak megyék – Bács-Kiskun, Tolna megye – ahol ez már 100%-ban elkészült, de 2018-ra minden megye felzárkózik.

A szolgáltatóhelyeken miként jutnak újdonságokhoz az olvasók manapság?

Évente legalább 4 alkalommal kerülnek kiszállításra az *újdonságok, a friss olvasnivalók*, amelyek beszerzését a megyei könyvtár végzi jelentős kedvezménnyel, a kistéleplési könyvtáros bevonásával. Azokat a könyveket, amelyek nem találhatóak a helyi könyvtár gyűjteményében, egyre nagyobb következetességgel kéri a *könyvtárközi kölcsönzésben* a könyvtárosok a szolgáltató megyei könyvtártól, így az olvasók minden igénye kielégíthető. Ugyanakkor igyekeznek a könyvtárosok is mindent megtenni azért, hogy a beszerzett

könyvnek minél több olvasója legyen. Különböző *könyvajánlásokkal, könyvbemutatókkal* egyre eredményesebben keltik fel az emberek érdeklődését az újdonságok iránt.

Mindehhez hozzá kell még tenni, hogy rendkívül költséghatékonyra vált az újdonságok feldolgozása is. Teljes mértékben áttekinthetőek a gépesített nyilvántartások, amelyek sok helyen ma már nemcsak azt teszik lehetővé, hogy a dokumentum beszerzését és a használatot összefüggéseiben lehessen elemezni, hanem nagyon meggyorsították az állományellenőrzést is. A korábbi több hetes munka többségében egy nap alatt elvégezhető, ha áttért a könyvtár a vonalkódos nyilvántartásra, kölcsönzésre, ami különösen könyvtáros-váltás esetén nem elhanyagolható időmegtakarítás.

Milyen közösségi szolgáltatásokkal bővült még a kistélepülési könyvtárak kínálata?

A könyvtárak a lakosság – különösen a gyerekek és az idősek korosztályában – rendszeresen szerveznek olyan programokat, amelyek hozzájárulnak a célközönség tájékoztatásához, kikapcsolódásához, hasznos időtöltéséhez az olvasáshoz, információszerezéshez. Ehhez a szolgáltató megyei könyvtár játékok szervezésével, kortárs írók, költők, szakemberek több helyszínen történő programjának koordinálásával, támogatásával nyújt segítséget. A gyerekek mindig kíváncsian várják, hogy kedves meséik, történeteik megálmoldóival találkozhassanak. Ezeknek a beszélgetéseknek az olvasásra, tanulásra ösztönző ereje igen jelentős. Sok gyerek számára nyújt maradandó élményt egy-egy ilyen könyvtári együttlét. Ugyanakkor a jelenlévő felnőttek (szülők, pedagógusok) számára jó alkalom kínálkozik a kortárs szerzőkkel, a legújabb gyerekkönyvekkel való megismerkedésre. Rendszeresek azok a tapasztalatcserék, konzultációk, szakmai napok, ahol az egy-egy korosztállyal való értő foglalkozáshoz kapnak komoly módszertani segítséget a szolgáltatóhelyek könyvtárosai. A megyei könyvtárak összehangolt munkájának köszönhetőek azok a kiemelkedő részvételi adatok is, amelyek az Országos Könyvtári Napok és az Internet Fiesta eseményeit jellemzik az utóbbi években.

A kistélepülések szolgáltatóhelyei találkozási pontot jelentenek a faluban élő kismamáknak éppen úgy, mint a jó szóra, törődésre, érdekes beszélgetésre vágyó időseknek. De fontos helyek ezek azoknak a kamaszoknak és fiataloknak is, akiknek a település elöregedése miatt máshová kell iskolába járniuk. Ez persze alapvetően akkor működik, ha tudunk érdekes szolgáltatásokat kínálni, amilyen a KönyvtárMozi is.

Úgy tűnik, hogy a 2015-ben indult KönyvtárMozi szolgáltatás valóban egyre népszerűbb. Minek köszönhető ez?

Számos kistélepülési könyvtárunk alkalmas ma már arra, hogy egy időben 25-30 felnőttet fogadjon be, s legalább ennyi gyereket, ahol van. A korszerű technikának köszönhetően ma nem mozigépezsek vetítenek, hanem az interneten keresztül az arra jogosult könyvtáros belép a KönyvtárMozi portálra és elindítja azt a filmet, amit együttműködő partnereink a magyar filmkincs értékei közül felajánlottak. Azok a bevezető beszélgetések, játékok, fejtörők, amelyek különösen a gyermekprogramokat kísérik, megsokszorozzák a filmhez köthető élményeket. Az idősebb korosztály rendkívüli élvezettel eleveníti fel azokat a fiatalkori emlékeit, amikor először látta azokat a ma már klasszikus filmeket, amelyeken ma is újra jókat derülnek, de ehhez kell a közösség is, amit a KönyvtárMozi lehetősége teremt meg, egyelőre közel 300 kistélepülésen.

Ennyi fejlesztés, előrelépés közben bővült-e a szolgáltatásokhoz való hozzáférhetőség, a nyilvánosság tájékoztatása?

Alapvető kritérium a *szolgáltatások hozzáférhetősége*, a szolgáltatóhely megfelelő és elegendő időben való nyitvatartása. Az ideális az lenne, ha egész héten, egész nap nyitva lennének ezek a közösségi helyek, hogy mindenki akkor tudja igénybe venni a szolgáltatásokat, amikor szüksége van rá. Ha erre nincs lehetőség, akkor legalább törekedni kell az azonos nyitvatartási idők kialakítására délelőtt és délután is, hogy az megjegyezhető legyen. Örövendően nőtt a hozzáférhetőség ideje heti 3,5 napról 4,2 napra, illetve 18,4 órára. Amikor egy könyvtár megújul, könnyebb növelni a nyitvatartási napok, órák számát is, mert megjelenik a használók igénye. Nagyon fontos, hogy minél szélesebb körben lehessen információt szerezni a könyvtárak szolgáltatásairól, aminek a kistételepüléseken még ma is egyik fontos eszköze, ha „beszélnek a könyvtárról a faluban”. Ugyanakkor egyre több helyen jelennek meg a tartalmas, esztétikus könyvtári szolgáltatást népszerűsítő szórólapok, kiadványok, a helyi sajtóban híradások és természetesen a különböző internetes elérhetőségek.

Hogyan tudja a KSZR segíteni a könyvtárosok fejlődését, szakmai ismereteinek bővítését?

Működésbiztosított szolgáltatásokat csak úgy lehet nyújtani, ha – egységesen magas szintű, korszerű működési feltételek között – az folyamatos és kiszámítható, aminek legfontosabb letéteményese maga a szolgáltató személyzet úgy a megyei könyvtárban, mint a kistételepülésen. Kiemelt fontosságú a szolgáltatóhelyen dolgozó kollegák munkájának támogatása, ezért a személyes segítséren, konzultáción kívül évente *többszöri továbbképzésre*, esetenként képzésre kerül sor. 2016-ban 2547 fő dolgozott a kistételepülési könyvtári szolgáltatóhelyeken. Ebből mindösszesen 12.4 % volt főfoglalkozású közalkalmazott, 22 % részmunkaidőben látta el feladatait. Jelentős, 37.6 % a megbízási jogviszonyban álló, 23 % közfoglalkoztatásban, 4.5% önkéntesként tevékenykedett. Az alkalmazottak 64 %-ának megfelel a képzése a jogszabályban előírtaknak, így 2018-ra megközelíthető a kívánatos képzési szint. Nagyon fontos lenne a főfoglalkozású szakképzett dolgozók körének bővítése, mert a képzések befektetése is másként térül meg, ha valakinek biztos álláshelye van. Az egy nagyon jelentős előrelépés, hogy a kistételepülésen dolgozó kollegák bekerültek egy szakmai közösségbe, így még ha maguk vannak, akkor sincsenek egyedül.

Miként foglalná össze a KSZR eddig elért legfontosabb eredményeit?

Ma már köztudott, hogy a kulturális fejlesztés nem kulturális kérdés csupán, hanem közvetve jelentős szerepet gyakorol a vidéken élők gazdasági, társadalmi környezetére. Segíti az embereket életvitelük optimalizálásában, munkahelyük megőrzésében vagy keresésében, tájékozási, tanulási lehetőségeket teremt számukra, így hozzájárul életminőségük javításához. A lakosság érdeke az, hogy minden településen legyen olyan korszerű, hatékony könyvtári szolgáltatóhely, amely a kérdéseikre, kéréseikre gyorsan, szakszerűen és hatékonyan tud reagálni, támogatja az egyéneket és a közösségeiket egyaránt, vagyis szolgáltatásainak középpontjában valóban az emberek állnak. A Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer ma az állam és az önkormányzat támogatásával ezt igyekszik biztosítani

a könyvtárosok odaadó munkáján keresztül. Az eddig elért eredmények rendkívül biztatóak: összeállt egy rendszer, amely a korábban magára hagyott kistelepülések leépült könyvtárait újra életre kelti, építve a korszerű technikákra, tudásra, ugyanakkor újratelemíti a személyes találkozást, a közösségben élés lehetőségeit. 2015-ben egy év alatt csaknem 10%-kal nőtt, a szolgáltatóhelyeken a könyvtári tagsággal rendelkezők és a látogatók száma, ez utóbbi meghaladta a 3 millió 117 ezret. Ma az az egyik legfontosabb feladata a megyei könyvtáraknak a városi könyvtárak bevonásával, a kistelepülési könyvtárosokkal összefogva, hogy ezek az eredmények folyamatosan bővüljenek, fenntarthatóak legyenek.

Az interjút készítette: Szeifer Csaba

JEGYZETEK

1. KSH 2016. január 1-i adatok szerinti település és lakónépesség
2. Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer, KSZR : ajánlás / [bev. Hoppál Péter, Ramháb Mária]. – 2. átdolg. kiadás. – [Kecskemét] : Bács-Kiskun Megyei Katona József Könyvtár, 2016. – 16 p. : ill. ; 24 cm
3. Forrás: A megyei könyvtárak öt éves KSZR fejlesztési tervei – 2016. év

Pályázati felhívás „Az év fiatal könyvtárosa-díj” elnyerésére

Az MKE és az IKSZ ismét meghirdeti a 35 évnél fiatalabb kollégák számára „**Az év fiatal könyvtárosa-díj**” elnyerésére irányuló pályázatát. Pályázni az 'A' vagy a 'B' pontban foglaltaknak megfelelő tartalommal lehet.

Egy szakterületi gyakorlatból származó téma még nem publikált írásbeli kidolgozásával.

Projekt bemutatást tartalmazó, szabadon választott műfajú anyag elkészítésével.

Pályázati feltételek:

- Jelölés.** A díjra a pályamunkát összeállító fiatal munkahelyének, vagy az MKE / IKSZ valamely szervezetének jelölnie kell. Nem lehet díjazott, aki a díjra jelölésről nem tud, azt nem fogadja el.
- Életkor.** A jelölt a pályázati határidő napján (május 31.) nem lehet idősebb 35 évesnél.
- Könyvtáros munkakörben foglalkoztatottság.** A jelöltnek a jelöléskor könyvtáros munkakörben aktív foglalkoztatottnak kell lennie és rendelkeznie kell legalább 3 év könyvtári munkakörben eltöltött munkaviszonnyal.
- Formai kritériumok betartása.** Terjedelem 20-50 A/4-es oldal, 12-es betűnagyság, 1,5-ös sortáv, Times New Roman betűtípus. Bemutató esetében maximum 15 perces időtartam.

A pályázati dokumentációnak kötelezően az alábbiakat kell tartalmaznia:

Jelölési űrlap (letölthető az MKE / IKSZ honlapról)

Pályamunka

A pályázó szakmai életútjának ismertetése (ennek részeként publikációs lista)

A megvalósulásnak teret adó intézmény bemutatása

Nem kötelező, de bírált tartalom: **Bármilyen egyéb**, a pályázó által fontosnak tartott **melléklet**

Béérkezési határidő: 2017. május 31. szerda, 14.00 óra

A teljes pályázati kiírást lásd az MKE honlapján (<http://mke.info.hu/>) a Tevékenység/Pályázatok alatt!

Czupi Gyula

Egynyári kalandok a könyvtárban Közfoglalkoztatottak friss erőforrásként

„Egy gondolat” foglalkoztat engemet

Már több éve foglalkoztat a gondolat, hogyan lehetne azt a tragikus helyzetet a lehető legjobban megélhetővé tenni, hogy emberek kis pénzért kénytelenek munkát vállalni közmunka program keretében a könyvtárban. Ehhez csatlakozott a közérdekű és a diák-munkára jelentkezők csapata.

Először arra gondoltam, hogy minél többet tanuljanak a könyvtárban. Kértük, használják a könyvtárat, ismerjék meg az itteni működést, hogy képesek legyenek környezetükben ajánlani a könyvtárat mint az életük segítőjét. Sokan lettek így munkatársaink, sokan azóta is otthonosan érzik magukat nálunk, bár korábban nem tudták elképzelni, hogy a könyvtár számukra is érdekes, hasznos, ezzel pedig fontos helyé válhat.

Sokan és sokáig vettek részt digitalizálási munkákban. 100 ezer oldalt meghaladó helyi folyóirat-mennyiség került ki az internetre és lett a város történetének legtöbbet idézett forrásává (a városi monográfiában pl. a levéltári hivatkozásokat jócskán megelőzve). Így kaptak színes ruhát könyvtári oszlopaink. Üvegfestő közmunkás kollégánk ajándékképeket készít, amelyek a könyvtári eligazodást segítő feliratok díszévé is váltak. A sort még tudnám folytatni.

A múlt nyár azonban hirtelen több fajta lehetőséget is teremtett, mert a munkára jelentkezők olyan változatosságával találok. Köztük diák munkára jelentkező is volt.

Most is úgy kezdem az ismerkedő beszélgetéseket, mint korábban.

Mivel foglalkozott eddig? Van-e hobbjaja, speciális ismerete, gyakorlata? Eddig nem észlelt fordulatok következtek a beszélgetésekben.

A dolgok eleje

Kezdjük azonban tényleg a legelején. Minden ilyen beszélgetésnek van egy természetes előzménye. Nevezetesen az, hogy több fajta tervet, elgondolást, ötletet gondolok vé-

gig, dédelgetek magamban, melyet szeretnék megvalósítani. (Természetesen bízva abban, hogy kollégáim egyre nagyobb számban hasonlóan tesznek, terveznek, erre komoly jelzéseket látok az ifjabb generáció körében.) Ezek között jelentős számban van olyan, melyet nagyon távolinak érzek személyi és tárgyi, főként anyagi feltételek hiánya miatt. Ennek a helyzetnek azonban van egy óriási előnye is. Ha valamelyik felvételi beszélgetésen egy lehetőség hirtelen kezd kibontakozni előttem, akkor nagy bizonyossággal előkerül egy-egy elgondolás, melynek megvalósítását a jelentkező alkalmazása teszi lehetővé. Itt van az íjászkodás példája. Készült a nyári olvasótábori program, amikor egy közérdekű munkára ítélt férfi jelentkezett nálunk, hogy szívesen dolgozná itt le büntetését, ő tehát – megállapodásunk alapján – az íjászat rejtelmeibe vezette be az érdeklődő nyári olvasótáborozóinkat. (De volt már így nálunk energetikus, aki javaslatot készített az energiacsökkentésünkre, lelkész, aki a templomba járó emberek számára ajánlotta könyvtárunk anyagát stb.)

Új idők gyermekei

Most azonban tényleg eddig nem tapasztalt kompetenciákkal rendelkezők lettek a beszélgetőtársaim.

1. Egy tanulmányai folytatását fontolgató, verset mondó és éneklő fiatalemberrel hozott össze a sors. Kiderült, fiatalokkal foglalkozó amatőr csoportok tagja, szervezője. Természetes tehát, hogy a beszélgetés gyorsan abba az irányba terelődött, hogyan lehetne ezeket a kapcsolatokat hasznosítani, a fiatalok számára könyvtári bemutatkozási lehetőséget teremteni. Ebből lett az a 9 könyvtárnyitogató villámcsődület (flashmob), melyről ő beszél, és a híradások illusztrálják, a résztvevők lajstroma bizonyítja a hasznosságát, eredményességét.

2. Ketten jelentkeztek egy hónapos, napi 4 órás diákmunkára (a könyvtár szempontjából ők is „ingyenmunkások”, hiszen 100%-ban államilag támogatott a munkavégzésük). Az egyikük társadalmi jelenségek tanulmányozásával foglalkozik egyetemi tanulmányai során. Mikor ez kiderült, mindjárt beszélni kezdtem neki arról a nem sokkal előtte indított beszélgetéssorozatról, melyet a nyári olvasótáborosainkkal folytattam. Ezek azt célozták, hogy megtudjuk, hogyan szereznek tudomást a diákok azokról a könyvekről, melyeket elolvasnak. Ajánlják-e egymásnak a könyveket? Végül azt szerettük volna megtudni, hogy ismerve az olvasás örömét, szintén jól ismerve azokat az osztálytársaikat, akiknek ez az öröm még nem adatott meg, hogyan nyernék meg az olvasásnak. Erről – a további beszélgetésekről ebben a témában – szólt tehát az ő munkája, melyről heti összefoglalókat készített, majd egy végső összegzést.

A beszélgetések tanulságai alapján elindítottunk egy mozgalmat, mely a könyvek osztálytársaknak való ajánlását célozza. Az ajánlás két formáját indítottuk el a tanév elején. Arany olvasójegyet kaptak a jól tanulók. Ezzel az általánosan több könyv kölcsönözhető. Arra kértük őket, a lehetőséget használják arra is, hogy osztálytársaikkal is kölcsönöznek általuk javasolt olvasmányt. A másik forma pedig a csoportos olvasás népszerűsítése szintén az iskolákban. Ennek az az alapja, hogy már 100 népszerű gyermekkönyvet vásároltuk olyan példányszámban, hogy akár egy osztály is egyszerre olvashatja.

3. Egy blogoló diák is jelentkezett munkára. Az ő esetében a műfaj (blog) és a kedvelt téma (sport) gyorsan összehozta a lehetséges egy havi tevékenységet – a könyvtár dokumentumainak ajánlása az olimpia kapcsán. Blogja népszerűvé vált. Ő fogalmazta meg legmegfoghatóbban ennek az érdek- és motivációegyeztetésen alapuló gondolkodásnak, alkalmazásnak az eredményességét.

A fiatal munkatársak tevékenységét és néhol még annak eredményét is beszámolóikból vett részletekkel mutatom be.

A három kaland

1. kaland: Villámcsődület (flashmob)

A villámcsődületek szervezőjének élménybeszámolójából:

A könyvtárban június közepén álltam munkába. Még a szerződés aláírása előtt beszélgettünk arról, milyen munkafolyamatot tudnék ellátni az intézményben. Arra jutottunk, hogy szervezhetnék programokat, amik több látogatót vonzanának a könyvtárba, jó lenne az általános és középiskolás fiatalokat is belevonni a dologba. Az első pár munkanap még az ötleteléssel ment el, azonban egy kis idő után megszületett az ötlet: szervezhetnék flashmobokat a könyvtár elé a nyitás előtt. Tetszett az ötlet, mert a fantáziámat mindig mozgatta az ilyen fajta megmozdulás.

A nyár folyamán összesen kilenc alkalommal szerveztem villámcsődületet a könyvtár elé a nyitást megelőző percekben. Célom volt, hogy magával a programmal és egy kisebb ajándékkal kedveskedjünk a könyvtárba látogató, illetve az arra járó embereknek. Célunk volt még, hogy olyan tehetséges fiataloknak is lehetőséget tudjunk biztosítani a szereplésre, akik szívesen kipróbálnák vagy megmutatnák magukat. A személytelen, szórólapos mozgósítás nem volt eredményes.

Művészeti csoportokat, tehetséges embereket személyesen megszólítva azonban sikerrel jártam.

Az első időben rengeteg volt a gondom. Egy teljesen új, idegen környezetbe kerültem. Nehéz volt meggyőzni a környezetemet, hogy tudom, mit csinálok, és nem csak szervezek a nagyvilágba. Ez volt az első alkalom, hogy én egyedül szervezek meg egy programot, bár még tanulni sem tanultam sehol, hogy miként és hogyan kell az ilyet csinálni. Idővel kezdtek az itt dolgozók is megszokni a munkámat, és értékelni kezdték, annak ellenére, hogy az elején kicsit ódzkodtak a dologtól. Jó érzés volt tapasztalni, hogy míg az elején kicsit furcsán tekintettek az egészre, az idő múlásával elkezdtek kérdezgetni előre, hogy mi lesz a következő héten.

Fontosnak érzem a kulturális sokszínűséget. Így került a flashmobba vers, ének, tánc, vívás, gólyalábazás, élőzene, és mindezek keverékei. Az elején természetesen nem volt befogadó a közönség, hiszen gyakorlatilag azt hitték, hogy elálljuk a megszokott könyvtárba vezető útjukat. Az idő múlásával azonban sokkal befogadóbbá váltak, és egyre többen megálltak azok közül is, akik a könyvtárba mentek, de volt, aki csak arra járt. Volt egyszer arra is példa, hogy a szemközti ház ablakaiból kémleltek ki az emberek és nézték a műsort.

Az utolsó alkalomra, vagyis a záró rendezvényre, minden addigi fellépőmet visszahívtam, hogy egy nagyobb műsorral zárjuk a nyári időszakot. Az ötlet az volt, hogy a különböző művészeti ágak keverednek és egymásba folynak, ezzel is mutatva, hogy bár

más területen próbálkozunk, mégis összeköt minket a kultúra és a színpad. Ez az elvárásaimnak megfelelően sikerült, és a visszajelzések is azt igazolják, hogy remekül sikerült az a fél óra. Ami azonban még jobban megerősítette az előadás sikerét, hogy magát az előadást összekötöttük egy ünnepélyes alkalommal is. A 2015/2016-os tanévben színötös tanulmányi átlagot elért tanulókat – a helyi sajtó közölte nevüket, iskolájukat és arcképüket –, akik Nagykanizsán, vagy vonzáskörzetében laknak és be vannak iratkozva a könyvtárba, egyenként meghívtuk a záró villámcsődületre. Ezen alkalomból, és gratulációnk jeléül egy arany olvasókártya átadására került sor a műsor után, melyet elsősorban nekik ajánlottunk. Ezzel a közönség száma nagymértékben megnövekedett az előbbi he-tekhez képest.

Az egyes villámcsődületek reklámozása több formában történt:

1. A sorozat kezdetén indítottunk facebook-os eseményt, ennek nem mutatkozott haszna.
2. Minden alkalomra készítettünk egy ajándék könyvjelzőt, melyen fel volt tüntetve, hogy azon a napon kik voltak a fellépők, illetve szerepelt rajta a következő villámcsődület időpontja is.
3. Szórányanyagot helyeztünk el a könyvtárban.
4. Minden alkalommal, a program végeztével közöltük szóban is a következő villámcsődület időpontját.

A sajtót is meghívtuk a programra. Minden alkalommal új aktualitást kellett kitalálnunk (első alkalom, nyári könyvtári szünet utáni első alkalom, különleges fellépő, záró alkalom). A programsorozat alatt összesen tizenkét cikk jelent meg a csődületről, ebből tíz online felületen, kettő pedig folyóiratban. A helyi televízió is többször adott hírt róla. A nyárzáró eseményre nagyobb reklám is kellett. Ennek érdekében szerkesztettem egy plakátot, illetve egy hozzá tartozó szórányanyagot is.

A plakátokat oda vittem, ahol más rendezvényről is láttam plakátot, ott nagy eséllyel az enyémet is ki tudják helyezni, így ezeket vettem célba.

A könyvtár facebook oldalán és a heti könyvtári hírlevelekben is szerepelt a program.

Ezen felül pedig készítettünk hivatalos sajtómeghívókat, amelyeket személyesen juttattam el a címzetteknek.

A színötös olvasóinkról készítettünk egy elérhetőségi listát (névvel, címmel, telefonszámmal), amelynek segítségével el tudtuk érni őket azzal kapcsolatban, hogy egy arany olvasójeggyel gratuláljunk a tanulmányi átlagukhoz és nekik szenteljük a záró villámcsődületet.

Levelet írtunk mindenkinek és mindenkit telefonon is felhívtunk.

A záró rendezvény közönségszáma körülbelül 125 fő volt.

A nyár folyamán összesen körülbelül 415 fő látta a programot, ez 175 különböző személyt jelentett.

Az, hogy egy minden hétre más és más fellépőket és produkciókat tudjak felvonultatni, nagy munkába került, ugyanis a legkisebb esemény megrendezése, melyen fellépők vannak, körülbelül két hetet vesz igénybe, amiből nekem egy hetem maradt. A legelején felmerült egy olyan lehetőség, hogy több hétre előre tervezek, azonban hamar kiderült, hogy a nyári időszakra való tekintettel nem tudták a csoportok, illetve a személyek megmondani előre, hogy rá tudnának-e érni.

Ami még nehézséget okozott, hogy maga a fellépés ingyenes volt. A csoportok nem szeretik, ha ilyen rövid előadásra hívják őket, főleg ha ingyen kérik, ezért egy teljesen új harcmódot kellett felvonultatni annak érdekében, hogy legyenek fellépők az alkalmakra.

Az első pár csődületre volt a legnehezebb, mert semmilyen híradást vagy anyagot nem tudtam csatolni a programról. Később, amikor már jelentek meg riportok, közlemények, egyből hozzáraktam a meghíváshoz, ezzel tudtam bizonyítani, hogy egy működő dologról van szó, mely bemutatkozási lehetőséget biztosít, illetve a sajtót is érdekli, amivel a fellépők saját maguknak is reklámot tudnak biztosítani.

A nyár folyamán a kilenc eseményen összesen 14 különböző fellépő fordult meg a villámcsődületen, összesen 22 különböző produkciót mutattak be a közönségnek, és összesen 110 percnyi, majdnem másfél órás előadást sikerült összehozniuk.

Örülök, hogy egy ilyen lehetőséget kaphattam a Halis István Városi Könyvtárban, és szavaztak nekem annyi bizalmat, hogy képes vagyok megcsinálni.

2. kaland: Könyvajánlás diákok között, arany olvasójeggyel

A társadalomtudományok területén tanuló egyetemista emlékei, beszámolója (ő az, aki a gyerekek olvasási szokásait próbálta megismerni):

Izgatottan vártam, hogy vajon miről eshet majd szó az első megbeszélésen. Amire tényleg kíváncsi voltam, az az volt, hogy egy magamfajta diákmunkás, akinek nem volt semmilyen munkatapasztalata – csak az egyetemi oktatás során összegyűjtögetett tudása –, mire lehet képes egy éles helyzetben.

Szó esett a tanulmányaimról, és emlékszem, igyekeztem a lehető legpontosabban bemutatni a képzést, amiben részt veszek, próbáltam azokra a területekre fókuszálni, amiket hasznosnak éreztem bármilyen feladathoz, amit esetlegesen kaphattam volna.

Végül arra jutottunk, hogy az általános iskolás tanulók olvasási szokásairól szeretnénk a munkám révén képet kapni, azon belül is azok a mechanizmusok vártak felfedezésre, amelyek segítségével az említett gyerekek egymás közt kommunikálnak az aktuálisan olvasott könyvekről. Szerettük volna kideríteni, hogyan ajánlanak egymásnak olvasnivalót, szokták-e egymást arra biztatni, hogy idejük egy részét ennek szenteljék. Igazából minden olyan információ értékes volt, ami többet árult el arról, hogy az ő korosztályuk – akár az iskolában, akár otthon – hogyan áll hozzá az irodalomhoz, milyen értéket képvisel számukra a könyvolvasás.

Gondolkodtunk, hogy a kérdőív vagy az interjú lehet-e majd a legnagyobb hasznunkra. Végül az interjú mellett döntöttünk.

Szerettem volna a legjobbat nyújtani, aggódtam, hogy a közben felmerülő nehézségekkel nehezen fogok megbirkózni. Szerencsére, mint később kiderült, erre semmi okom nem volt, hiszen a gyerekek és a könyvtárban dolgozók is végig nagyon készségesek voltak.

A három hét beszélgetéseinek összegzése: A megkérdezettek mind szerettek olvasni: egyikük könyvmolynak vallotta magát, s volt, aki azt mondta, hogy ez a hobbija. Az egyik gyermek az mondta, hogy szabadidejének jelentős részében csak ezzel foglalkozik.

Válaszaikból az derült ki, hogy osztálytársaik körében már nem egyöntetűen népszerű könyvet olvasni: bizonyos diákok azt mondták, hogy a többiek is nagyon szeretnek ezzel foglalkozni, voltak, akik azt mondták, hogy az osztályukból csak kevesen áldozzák erre a

szabadidejüket, de a legtöbben azt felelték, hogy ez változó, mert bizonyos osztálytársaik hozzájuk hasonlóan örömeiket lelik ebben a tevékenységben, míg mások egyáltalán nem szeretnek könyvet olvasni.

Szinte minden megkérdezett diák azt válaszolta, hogy osztálytársaik (legalábbis, akik tényleg szeretnek olvasni) többnyire ugyanazokat a témákat és műveket kedvelik, amiket ők is.

Csak ritkán mondták azt, hogy az osztálytársaik más műfajú olvasmányokat szeretnek, ezt is általában akkor, amikor a fiúk a lányok, a lányok pedig a fiúk olvasási szokásairól meséltek.

Az elmondottak alapján nagyjából minden második iskolában a tanárok érdeklődnek a fiatalok olvasás során szerzett élményeiről, az általuk olvasott könyvekről, és meg is kéri rá a diákokat, hogy erről meséljenek az osztálynak. Az egyik tanuló azt mondta, hogy iskolájában a pedagógusok könyvajánlást szoktak szervezni, ahol mindennap három kiválasztott tanuló mutathatja be kedvenceit. Némely intézményben még jutalom is jár érte, ha egy diák a kötelezően előírt olvasmányok mellett szorgalomból/kedvtelésből külön foglalkozik azzal, hogy ezen a téren fejlessze önmagát (ezért dicséretet, kisötöst/ötöst, eggyel jobb osztályzatot kapnak).

Több esetben azt mondták a megkérdezett diákok, hogy a tanárok nem érdeklődnek az olvasási szokásaik és az olvasmányaik felől, és nem is jutalmazták, ha valaki szorgalomból vagy kedvtelésből olvas.

Sok gyermek mesélt arról, hogy osztálytársaik (akárcsak ők) beviszik az iskolába azt a könyvet, amit éppen olvasnak, ahol bemutatják egymásnak kedvenceiket, és néha kölcsön is adják őket tanuló társaiknak. Máshol ez nem bevett gyakorlat: inkább azokban az osztályokban, ahol a többiek amúgy sem szeretnek szabadidejükben olvasni.

A megkérdezettek általában úgy próbálnák rávenni a többi diákot a könyvolvasásra, hogy olyan műveket, történeteket ajánlanának nekik, amiket ők is szerettek vagy olyan könyveket, amik izgalmasak és élvezetesek. Volt diák, aki először inkább feltérképezte volna a másik érdeklődési körét, volt, aki az adott személy habitusához illő olvasmányt mondott volna, volt, aki fokozatosan szerette volna rávezetni a többieket az olvasásra: először könnyű olvasmánnyal próbálkozna, és később jönne elő komolyabb művekkel. Az egyik tanuló a filmek könyvadaptációját tartja erre érdemes lehetőségnek.

Minden tanulót megkérdeztem, hogy részt venne-e egy olyan programban, amiben a többieket arra venné rá, hogy (még) többet olvassanak, és majdnem mindenki igennel válaszolt. Akik hezitáltak, nem zárkóztak el teljesen a dolog elől, de úgy tűnt, hogy őket jobban meg kéne még győzni.

3. kaland: Olimpiai blog, 51 000 kattintással

Azzal a diákkal, aki a dolgok blogos végét fogta meg, az előkészítés során azonosítottuk a feladatot, kinevezett munkatársaink között megtalálták a segítőt és szöveggondozót. Az eredmény pedig az lett, hogy az olimpia ideje alatt az első öt legkedveltebb bejegyzés látogatottsága 20000 és 2300 között alakult.

Ő így írt a nyári blogolás utáni, már öntevékenyen szerkesztett felületén a nyári élményéről:

Azt csinálhattam, amit szeretek

Az elmúlt hetekben azon mázlisták sorába tartozhattam, akik a hobbijukért kapiják a fizetésüket. Gyerekkorom nagy álma volt, hogy egyszer egy könyvtárban dolgozhatok valamennyi időt. Kamaszkorom egyik nagy vágya pedig az volt, hogy pénzt kapjak az írásaimért. Az elmúlt hetekben a könyvtári munkám során mindkettő megvalósult.

A nyári munka nagy előnye volt, hogy mindenki azzal a területtel foglalkozhatott, amit szeretett, és amihez értett. Jómagam három éve blogolok szinte napi szinten, így a „Mi a hobbim?” kérdésre nem volt túl nehéz megtalálnom a választ. A könyvtár vezetése azzal bízott meg, hogy készítsek egy olimpiai blogot. Az elvárás annyi volt velem szemben, hogy néhány sporttémájú könyvet ajánljak a nagyérdemű számára, s hogy néhányan legalább olvassák is a blogot.

Az első napok során alig néhányan látogatták a blogot, mikor is az az ötletem támadt, hogy az aktuális napi sporteseményekhez rendelnék könyvajánlókat. A „paradigmaváltás” bejött, és hamar százak és ezrek kezdték el látogatni a könyvtári blogot. Az elmúlt nap statisztikái szerint az elmúlt két hétben több mint 51 000 ember kattintott a halisolimpia.blog.hu címre. Ahogy néztem, a blog többnyire pozitív fogadtatásra is lelt az olvasók között.

A nagy olvasottság hatására persze én is élvezettel szerkesztettem a blogot, és részem lehetett néhány különleges élményben. Az ország legolvasottabb oldala 14-szer ajánlotta írásaimat, interjút készíthettem egy olimpiai bronzérmessel, és ami a számomra lényeges volt, fizetésért csinálhattam azt, amit szeretek.

Utóirat

Nyári kalandokra készen várom a következőt. Kívánom minden kollégának és könyvtárnak, hogy hasonló fiatalokkal találkozzanak. Mert, ahogyan Mikulás Gábor összegezte történeteimet, fontos lehet a könyvtár marketingje szempontjából is. Az ő összegzése alapján számomra a kulcsmondanivaló: a könyvtárba bekerülő ideiglenes munkatársakat „résztvevővé” kell tenni, hogy távozásuk után váljanak a könyvtár minél hitelesebb „nagyköveteivé”; fedezzük fel, használjuk ki, akár építsük be a számunkra többnyire atipikus tudásokat, erősítve a kapcsolati hálót a könyvtár és környezete között, erősítsük azt a szemléletet, mely szerint az ember abban a tevékenységben tudja a legnagyobbat alkotni, amelyet élvez – s ez jelentősen növeli tevékenységének hitelességét, továbbá pr-értékét is.

A flashmob-projekt üzenete számomra, hogy a könyvtárhasználókat érdemes szem előtt tartanunk a gyengébben használt időszakban (vö.: a kiskereskedők a hét közepére tervezik akcióikat); a könyvtárnak nem(csak) saját kompetenciáját érdemes bemutatnia, hanem a közösség kompetenciáit is ki kell emelnie (ez a 2.0 alapvetése); a könyvtárosok szemlélete is nyitottabbá vált a külső kompetenciák elismerésére (informális belső képzés), a felsorolt programok részévé válhattak könyvtárunk módszeres sajtó pr-jének.

A könyvtáros mint rendszergondolkodó, avagy unalmas-e a szabványosítás

Amióta van könyvtárosság, létezik a rendszerezési vágy, ami a normalizálásra való törekvésben ölt testet. A szabványok alkalmazása önmagában talán unalmas, szűk keretek közé szorít, a szabványok kitalálása, kidolgozása azonban tág teret enged kreativitásunknak. A jó könyvtáros tehát egyszerre afféle bürokrata, aki szereti a szabályokat és a szabályozottságot, az előre kijelölt korlátokat, egyben alkotó elme, aki maga is szívesen veszi ki részét a korlátok kijelöléséből. A rendszerszemléletű gondolkodás áldás a könyvtáros számára, mindaddig legalábbis, amíg felismeri, hogy a világ rendszerbe foglalása csak bizonyos határok között lehetséges, a normalizálásnak megvannak a maga terei. Amennyiben ez nem tudatosul bennünk, úgy járhatunk, mint *Julius Wilhelm Hamberger*, a müncheni Hof- und Staatsbibliothek valamikori igazgatója, akit a világban létező ismeretek osztályozása iránti elkötelezettség „episztemológiai kétségbeesésbe”, végső soron az őrület állapotába sodort.¹

A szabványosítás talán nem a könyvtárosok kedvenc területe, ugyanakkor az utóbbi időben nem is volt túl sok lehetőségük arra, hogy közelebbről foglalkozzanak vele. Ezért, illetve a könyvtári szabványosítási tevékenységet felélesztő Országos Könyvtári Szabványosítási Bizottság megalakulása² miatt is időszerűnek érezzük, hogy körüljárjuk a témát, választ keresve például olyan kérdésekre, hogy miről is szól a szabványosítás, vagy hogy miért szükséges a könyvtárosoknak részt venniük a nemzetközi szabványosítás folyamataiban, és hogyan tehetik ezt meg.

A szabványosításról általában

A szabványosítással kapcsolatban felmerülő első kérdések általában a szabványok hatályát és számonkérhetőségét firtatják. Érdemes tehát a jogszabályok oldaláról közelítenünk a kérdéshez, annál is inkább, mert a nemzetközi joghoz való igazodás előtt Magyarországon a szabványok is jogszabály erejű hatállyal bírtak, így tehát az állampolgárok ugyanúgy kötelesek voltak azokat betartani, mint a jogszabályi előírásokat. A jogszabályokhoz való viszonyítás emellett lehetőséget ad egy olyan definíciós keret megalkotására, amely átláthatóvá teszi a szabványok szerepét a műszaki szabályozás világában.

A szabványosítás tehát a műszaki szabályozással való foglalatosságot jelenti, a fogyasztók érdekében kifejtett egységesítő és szabályozási tevékenységet, jelesül műszaki szabványok fejlesztését és implementálását abból a célból, hogy maximalizáljuk az illeszthe-tőséget (kompatibilitást), a rendszerek közötti átjárást (interoperabilitást), a biztonságot, az ismételhetőséget, illetve a minőséget³. A vonatkozó jogszabályi definíció alapján: „A szabvány elismert szervezet által alkotott vagy jóváhagyott, közmegegyezéssel elfogadott olyan műszaki (technikai) dokumentum, amely tevékenységre vagy azok eredményére vonatkozik, és olyan általános és ismételten alkalmazható szabályokat, útmutatókat vagy jellemzőket tartalmaz, amelyek alkalmazásával a rendező hatás az adott feltételek között a legkedvezőbb.”⁴

A szabványosítás elsődleges célja a termékek és szolgáltatások cseréjének előmozdítása a kereskedelem műszaki akadályainak kiküszöbölésével.

A műszaki szabályozás két fő dokumentumtípusa közül a *szabvány* az egyik, a másik a *jogszabály*. Bár a két dokumentumtípus között fontos különbségek vannak, *alkalmazásuk, feladataik tekintetében kiegészítik egymást*.

A két dokumentumtípus összetetését az alábbi táblázat tartalmazza:

szempont	jogszabály	szabvány
tartalma a műszaki szabályozás szempontjából	általános elvek, alapvető biztonsági követelmények, bizonyítási és engedélyezési eljárások	a műszaki megvalósítás konkrét és részletes szabályai
a tartalom változása	viszonylag hosszú időn át változatlan	a műszaki fejlődésnek megfelelően változik
Ki dolgozza ki?	az állam jogalkotó szervei	a mindenkori kormányzattól független, önkéntes alapon működő magánjogi szervezet: Magyar Szabványügyi Testület (MSZT)
Közmegegyezést tükröz?	kibocsátásának nem feltétele a közmegegyezés kialakítása	széles körű, demokratikus egyeztetési eljárást követően fogadják el
Ki finanszírozza?	állami költségvetés	alapvetően az MSZT saját bevételei
Kötelező?	igen	önkéntes
Szerzői jogi oltalom alatt áll?	nem	igen ⁵ (Magyarországon 2002. január 1-étől; a nemzeti szabványok esetén jogsult: MSZT)

Mit jelent a szabványok alkalmazásának önkéntessége?

Ezen a ponton érdemes kitérni az önkéntesség kérdésére, amely látszólagosan halványítja a szabványok jelentőségét.

Fontos tudnunk, hogy jóllehet ezeknek a szabályozó dokumentumoknak az alkalmazása valóban elsősorban „bölcés belátás” kérdése, adott szabvány(ok) alkalmazása vagy éppen figyelmen kívül hagyása döntő lehet például egy peres eljárás során. És ez nem csupán a jogszabályi és szerződésekből található szabványhivatkozások miatt van így.

Amit az önkéntesség elve megenged, az a szabványokban foglalt követelményektől való *pozitív irányú* – például egy új, eddig ismeretlen technológia alkalmazásából eredő – *eltérés*. Ennek oka éppen az, hogy ne álljunk a fejlődés útjába, és fogadjuk el, hogy ugyanaz a cél többféle módon is megvalósítható. A szabvány tartalma ugyanakkor továbbra is az a minimumkövetelmény-rendszer, amelynek meg kell felelni, az attól való pozitív eltérés – különösen egy jogszabályi szabványhivatkozás esetén – többletbizonyítási kötelezettséget vonhat maga után, a negatív eltérés pedig – mondanunk sem kell – nem megengedett. Összefoglalva: a szabványalkalmazás általánosságban a leginkább költségghatékony megoldást jelenti.

Szabványhivatkozások

A szabványok „ereje”, illetve haszna különösképpen a rájuk való hivatkozásokban mutatkozik meg.

Ami a jogszabályi szabványhivatkozásokat illeti, bár az 1995. évi XXVIII. törvény értelmében a nemzeti szabványok alkalmazása önkéntes⁶, és nincs mód arra, hogy szabványt jogszabállyal kötelezővé tegyünk, azt továbbra is kimondhatja jogszabály, hogy meghatározott szabványok alkalmazása esetén a jogszabály vonatkozó követelményei is teljesülnek.⁷ Ez voltaképp a példaként való hivatkozás esete (szemben a korábbi kizárólagos hivatkozással). Nem szabad elfelejteni, hogy a hivatkozott szabványban foglaltaktól eltérő megoldás választása maga után vonja a másféle bizonyítás kötelezettségét (esetenként akár külső közreműködő, pl. tanúsító szervezet, szakértő stb. bevonásával).

Említést érdemel továbbá a szerződésekbe foglalt hivatkozás, amely a szerződő felekre nézve kötelező alkalmazást jelent, valamint a bírósági perekben előforduló hivatkozás, amelynek lényege, hogy külön megállapodás és a tárgyban rendelkező jogszabály hiányában a szállítónak „elvárható gondossággal”, azaz a tudomány és technika elismert szabályai szerint szükséges eljárnia: ezt a színvonalat a szabványok képviselik.

A jogszabályok és szabványok tehát a fenti módon együttesen valósítják meg a műszaki szabályozás összetett rendszerét.

A piac diktál?

Gyakorta felvetődő kérdés a szabványok piaci meghatározottsága. A szabványosítás bizonyos értelemben a termelői és fogyasztói, szolgáltatói és felhasználói érdekek összehangolását, a kölcsönös érdekérvényesítés eszközeinek kidolgozását jelenti, ezzel egyetemben egy közös referenciaalap kialakítását. Ha rátekintünk a szabványosítás folyamataira, nyilvánvaló annak piaci vetülete, ugyanakkor a szabványosítás során érvényesülő, a kompatibilis technológiák kidolgozásához fűződő hosszú távú piaci érdek megfelelő összefüggésbe hozható a megbízható termékekhez és szolgáltatásokhoz fűződő fogyasztói érdekekkel. A szabványok közmegegyezést tükröznek, így bennük végül minden érintett alkalmas hivatkozási alapokra talál.

Miért van szükség a szabványok honosítására?

A nemzetközi szabványok (ISO) beszerzése eleve költségesebb, mint az áttettetteké, de nem ez a legfontosabb indok a magyarítás mellett: a szabványok alkalmazói által készített ilyen-olyan, nem hiteles fordítások értelmezési, egyben tehát jogi zavarokat okozhatnak, így nem is lehetnek elégségesek a szabványnak való megfelelés bizonyítására.

Ahogy az MSZT oldalán⁸ olvashatjuk: „Idegen nyelvű szabvány magyar nyelvű változatának megjelentetésére az egyetlen jogszerű, hivatalos megoldás a Magyar Szabványügyi Testület által kiadott, az idegen nyelvű forrásszabvánnyal megegyezőséget garantáló magyar nyelvű nemzeti szabvány. A forrásszabványnak ez az egyetlen lehetséges HITELES magyar nyelvű megfelelője.” Ugyanitt további érveket is találunk annak indoklására, hogy egy idegen nyelvű szabvány fordítása miért nem egyenértékű a magyar nemzeti szabvánnyal való megjelentetésével. Ezek:

„ – engedély nélküli fordítás esetében sérül a szabványokkal kapcsolatos szerzői jog;

- a fordítás pontosságáért, a forrásszabvánnyal való egyezőségért nem vállal felelősséget szabványosító szervezet;
- a fordítás jogállása nem azonos az eredeti (hivatalos, idegen nyelvű) forrásszabvány jogállásával;
- fordítás esetében nincs garancia az eredeti szabvány változásának követésére (pl. szövegmódosítás);
- a fordításból nem derül ki, hogy a forrásszabvány mióta érvényes (ha az még), helyettesít-e, vagy kivált-e más szabványokat;
- a fordításban szereplő szakkifejezések, fogalmak nem egyeztetettek a többi (esetenként több tucat) szabvány által is alkalmazott kifejezésekkel, az összehangolás nem garantált, illetve az eltérésekért senki nem vállal felelősséget.”

Mindamellett léteznek esetek, amikor elégségesnek bizonyul egy ún. „jövőhagyó közlemény” kiadása.

Zárszó

Jelen cikket egy rövid bevezetőnek szántuk a szabványosítás világába. A témával a jövőben is szeretnénk foglalkozni a 3K hasábjain, külön kitérve a könyvtári szabványosítás szervezeti hátterére, avagy – példának okáért – a nemzetközi azonosítás új eszközeire, valamint általában a nemzetközi és hazai szabványosítás újdonságaira, illetve hangsúlyosan foglalkozva a szakmánkat érintő olyan kérdésekkel, mint amilyen például a katalógizálás szabályzatainak megújítása.

JEGYZETEK

1. Bővebben ld.: Garrett, Jeffrey: Books and things: the crisis of representation in German libraries after 1800. http://www.ibrarian.net/navon/paper/BOOKS_AND_THINGS__THE_CRISIS_OF_REPRESENTATION_IN.pdf?paperid=1039014 (2017. január 19.)
2. Bővebben: Dancs Szabolcs: Hírek a könyvtári szabványosítás háza tájáról. Az Országos Könyvtári Szabványosítási Bizottság megalakulása. Könyvtári Figyelő, 2016 (1) 30-33. <http://ki.oszk.hu/kf/2016/04/hirek-a-konyvtari-szabvanyositas-haza-tajarol/> (2017. január 19.)
3. <https://en.wikipedia.org/wiki/Standardization> (2017. január 19.)
4. 1995. évi XXVIII. törvény a nemzeti szabványosításról, 4. § (1)
5. Sztj. 6. § (1)
6. 1995. évi XXVIII. törvény a nemzeti szabványosításról, 6. § (1)
7. 1995. évi XXVIII. törvény a nemzeti szabványosításról, 6. § (2)
8. <http://www.mszt.hu/web/guest/tevhitek-es-tenyek> (2017. január 19.)

Nagyné Simon Csilla

Környezettudatossági törekvések a könyvtárban

Minőségbiztosítás – Zöld könyvtár munkacsoport alakul

2016 januárjában a Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont Minősített Könyvtár lett. Ezt – mint minden ilyen címet elnyert magyarországi könyvtárban – jelentős előkészítő munka előzte meg. A szervezet számára ez a projekt a TQM-alapú minőségbiztosítás bevezetését és folyamatos alkalmazását tűzte ki célul, a kimenet pedig a tudatosabb és átláthatóbb működés, a nyitottabb, fegyelmezettebb, demokratikusabb szervezet.

A felkészülés során és annak befejező fázisában önvizsgálatot tartottunk, felmértük erősségeinket, gyengeségeinket, elemeztük helyzetünket a város, a régió és az ország könyvtárainak sorában, számba vettük lehetőségeinket, eredményeinket, helyzetünket a fenntartóval, partnereinkkel, feltérképeztük hiányosságainkat, javítottuk belső kommunikációnkat, átvilágítottuk a szervezeti struktúrát, a munkatársak viszonyrendszerét, lojalitását.

Megvizsgáltuk azokat a területeket, amelyek a társadalmi szerepvállalást támogatják, amelyek nem szoros értelemben vett szakmai feladatok, vagy rutinszerű kötelezettségek, s így találtunk rá a környezettudatosság témakörére. Megnéztük, lehet-e szervezeti szinten beavatkozni, mit jelentene az ezzel való foglalatосkodás, vannak-e megvalósítható lehetőségek a számunkra. Nem titkolt célként ott szerepelt mindezek elvi támogatása mellett az a gyakorlati haszon, amely minden aktív szereplője számára hosszú távon anyagi megtakarításhoz is vezethet. Amellett, hogy bolygónk jövőjéért teszünk, minden tudatos lépéssel visszavetjük az energiahasználat pazarló módszereit, így mérsékeljük a költségeinket, ráadásul példamutatóan cselekszünk. A takarékoság, ha gyorsan tudunk reagálni, ha tudatosítjuk lépéseinket, akkor már rövid távon is megtakarításokhoz vezethet egy olyan intézménytípusban, ahol több terület is kritikusnak mondható. A könyvtárak kapcsán általában két neuralgikus pontról beszélhetünk, bár tegyük hozzá, többféle közösségi szervezetre, nonprofit szerveződéésre is igaz lehet ez az állítás: a túlzott

papírfelhasználás és az energiapazarlás. Szorosan a nyomukban említendő kiemelt terület a hulladékgyűjtés, kiváltképp, ha a könyvtári terekbe behozott, majd otthagytott ásványvízes flakonokra gondolunk, amelyek összenyomás nélkül hatalmas mennyiségben terhelik a kommunális hulladékot.

2015 őszén azért alakult meg a könyvtári hálózatunk önkénteseiből a Zöld könyvtár munkacsoport, hogy a meglévő adottságok és infrastruktúra mentén elterjesszük a zöld szemléletet, támogatásra bírjuk munkatársainkat. Hamar rádöbbszünk, hogy legfőbb eszközünk a felvilágosítás, módszerünk pedig a fejekben elültetett megfelelő gondolat. A zöld megoldások keresése, a természetes környezet támogatása, a tisztább állapotok, a jó benyomás nem elhanyagolható elképzelésünk volt az első perctől kezdve. Folyamatos kihívás számunkra most is munkatársaink aktivitásának élénkítése nyereményjátékok, bolhapiacok, kirándulások, programok szervezésével, csoportunk folyamatos írásos megjelenésével.

Pozitívumként kell megemlítenem alakulásunkkor azt a tény, hogy önkéntes alapon szerveződünk, s így mind elkötelezettek vagyunk a környezeti és természeti értékek, a fenntartható fejlődés, az ökológia, a humánökológia iránt. Személyes meggyőződésünk egyfajta hitelességet is jelent, mert a magánéletünkben már számtalan környezettudatos megoldást ismerünk és alkalmazunk. Egymástól is tudunk tanulni, mert mindegyikünk más hozzáadott értékkel járul hozzá a projekthez, vagyis ki az állatvédelem, ki a nagyvárosi léttel járó szemetes környezet oldaláról, ki a kirándulások és természetközelség, ki a globális felmelegedés okozta világhelyzetéről való félelem oldaláról közeledett a témához és biztosította a csoportkohéziót. Fontos, hogy jó példával szolgáljunk, mert magunkon is érezzük, hogy minden tanulható, és nem szégyen valamit úgy alkalmazni, hogy addig úgy élünk, hogy nem is gondoltunk rá, nem is tudtunk, nem is sejtettünk valamit. Mivel más-más tagkönyvtárban dolgozunk, munkahelyeink is más-más adottságúak. Ezért is hívhatjuk fel egymás figyelmét olyan aspektusokra, amelyek valahol működőképesek, és a jó példa bevezetésével könnyedén megvalósíthatóak másutt is. Ehhez problémaérzékenységre, éleslátásra, megoldásra való törekvésre van szükség. Csoporttalálkozóinkat is vándor jelleggel, mindig másik egységünkben tartjuk, hogy bejárva a publikus és szolgálati helyeket, megnézhessük, hogy mit hogyan működtetünk, s új szemmel megfigyelve a munkafolyamatokat, a könyvtári tereket és szolgáltatásokat, feljegyezhesük, hol szükséges bármiféle beavatkozás.

Szerencsére sok dolog pénzbefektetés nélkül is megvalósítható innovatív, kreatív szemlélettel, hozzáállással. Ahogy a mondás tartja: egy fecske nem csinál nyarat, de már a legapróbb változtatás számít, összeadódik. Ha csak pár aktív tagunk is van, ők idővel megtudják változtatni munkatársaink rossz beidegződéseit, szokásait, hiedelmeit. Ha a környezetbarát megoldásokból személyenként akár csak egyet is alkalmazunk, már azzal is sokat teszünk bolygónkért. A problémák, kritikus területek tudatosítása céljából számtalan kommunikációs eszköz áll rendelkezésünkre: levelező rendszerek, belső levelezőlista, intranetes wiki, belső könyvtári hírlevél, olvasói hírlevél, honlap, facebook-oldal, plakát.

A Zöld könyvtár munkacsoport kialakításakor, az elvek lefektetésekor nehézségekkel kell megemlíteni azt, hogy ez a tevékenység új a szervezet életében, hiszen nem a munkakörünkhöz kapcsolódó, nem a napi rutinunknak megfelelő területre tévedtünk, ezt iskolarendszerben nem tanultuk, ezért ez a fajta csoportszerveződés, a problémákkal való foglalkozás szabad légkört igényel, magas szervezeti kultúrát feltételez. Tegyük hozzá,

hogy csak abban az esetben működik hatékonyan, ha az elmélet a gyakorlatban is teret nyer. Ha nem új eszközöket veszünk, hanem megjavítatjuk a régieket, ha az elektronikai beszerzéseinknél előnyben részesítjük az energiatakarékosat, ha nemcsak az árat vesszük figyelembe, hanem hosszú távon gondolkodunk és a fenntartási költségeket is mérlegeljük, és még sorolhatnám.

Fenntartónk, az egyetem is zöld törekvéseket fogalmaz meg, s ez számunkra is lehetőséget jelent, lendületet ad. A Pécsi Tudományegyetem a 355. azon a nemzetközi, „zöld” mérőszámokon alapuló listán, amely a világ környezettudatos felsőoktatási intézményeit rangsorolja a University of Indonesia által. A „Zöld Egyetem” gondolat tehát komplex rendszer, magában foglalja az épített környezetet, a környezettudatos üzemeltetést, az ehhez kapcsolódó attitűdök kialakítását, valamint az oktatási, kutatási háttér megteremtését a pályázó 75 ország 516 felsőoktatási intézménye között.¹

A Zöld könyvtár munkacsoport első találkozója (forrás: PTE EK TK)

Könyvtári hálózatunk 18 egységből áll Baranya, Somogy, Tolna, Vas és Zala megyében. A kari és intézeti könyvtárak a karok épületein belül helyezkednek el, szorosan függve azok gazdálkodásától, infrastruktúrájától, létező intézkedéseitől, lehetőségeitől és terveitől. Ily módon a nem könyvtári, hanem épületfenntartási költség(vetés)ek, változtatások és döntések nem a könyvtárai, mert azokban az egyetem dönt mint finanszírozó (pl. világítás átalakítása, hűtés-fűtés, nyílászárók, padlócsere, szelektív hulladékgyűjtés). Ebből a felsorolásból a legkönnyebb beavatkozás, egyben környezetbarát fejlesztés a szelektív hulladékgyűjtés bevezetése.

Szemben az egyazon épületben működő, homogén könyvtárakkal, nekünk a kétszemélyes könyvtártól a félszáz embert alkalmazóig mindegyikben el kell ültetni a változtatás magját, hogy az majd beérhessen. Ez sokszoros propagandamunka is egyben, hiszen ha mindannyian egy helyen dolgozhatnánk, a jó példa, az egységesség és alkalmazás is jóval könnyebben mehetne. Ezért nehéz egy-egy rossz gyakorlatot megszüntetni varázsütésre – sok felvilágosító munkára van szükség és diszkrét motivációra. Ilyenkor tudunk élni egy-egy játékfelhívás lehetőségével, a megfejtők közt ajándéktárgyakat sorsolunk ki, hogy

legközelebb még többen nevezzenek be, s ezáltal ismereteket közöljünk, tudatosítsunk hangsúlyos tartalmakat. Volt totókn és ökológiai lábnyom-számlálásunk. Ez utóbbi során egy rövid internetes teszten mindenki kiszámíthatta, mekkora a saját ökolábnyoma, s ezt az értéket kellett visszaküldeni számunkra. Ebből született egy közös számadat, hogy a könyvtár munkatársai mennyire élnek nagylábon a Földön (az USA lábnyoma: 7,99 globális hektár, Ausztria egy főre jutó ökológiai lábnyoma: 5,44, Magyarországé: 3,2, a PTE könyvtárosaié: 2,62).²

Eddig ugyan csak egy üzemlátogatást szerveztünk az egy év leforgása alatt, de tele vagyunk tervekkel és ötletekkel. 2016 tavaszán a pécsi Pannon Erőműbe látogattunk, amely országosan is ritkaságnak számít, ugyanis biomasszaerőműként üzemel. Energetikai szempontból a biomassza az élő szervezetekből származó, folyamatosan újratemelődő, energiatermelésre felhasználható anyagokat jelenti (gabonaszalma, kukoricacsutka, gyümölcsfa nyesedék, vágástéri hulladék, fűrészpor, gyaluforgács, energiafű, energianád, energianyár, stb.). Nagy élmény volt látni, mi minden kell ahhoz, hogy otthonainkban felkapcsolhassuk a lámpakapcsolót. Azt gondolom, egy ilyen tapasztalat után még inkább átgondoljuk, miért is érdemes takarékoskodnunk.³

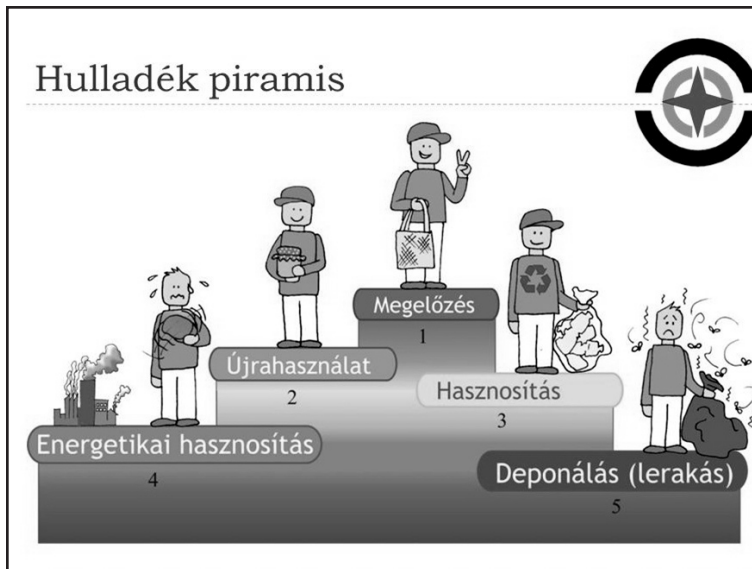
Hulladékcsökkentési Hét – szelektív hulladékgyűjtés

Még 2015 őszén regisztrált a PTE Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont a Hulladékcsökkentési Hét 3 választott részterületére: az újrafelhasználás népszerűsítésére (bolhapiac és újrahasználati kreatív verseny formájában), az irodai papírfelhasználás mérséklésére és a munkahelyi szelektív hulladékgyűjtésre (teszt jelleggel csak két egységünkben). Az Országos Környezetvédelmi és Természetvédelmi Főfelügyelőség Nemzeti Hulladékgazdálkodási Igazgatóság főigazgatója évente felhívást intéz a CSR Társadalmi Felelősségvállalás keretében olyan nonprofit intézetek felé, akik részére kiemelten fontos a környezettudatosság, a környezetvédelem és a fenntarthatóság. Várják azok jelentkezését, akik kellőképp elkötelezettek, és kreatív ötleteiken keresztül lépéseket tudnak és akarnak tenni a környezettudatos gondolkodásban, ami hosszú távon hozzájárul az intézmény költségmegtakarításához. A pályázat kiírójától megkaptunk minden elméleti és gyakorlati támogatást és segítséget (plakátok, szelektív gyűjtőedények, gyűjtőzsákok, mérleg, hírlevelek, írásos anyagok és jó tanácsok), hogy ennek köszönhetően egy héten keresztül kipróbálhassunk mindent, felmérhessük munkatársaink aktivitását a három említett területen.

A szelektív hulladékgyűjtéssel el kívántuk érni az érzékenységet és a figyelmet, hogy szelektálható hulladék ne kerüljön a normál szeméthez, hogy a munkatársak legyenek körültekintőek és környezettudatosak. Nem zárkoztunk el attól, hogy az olvasók is bekapcsolódhassanak a gyűjtésbe, és mindenképpen azt tapasztaltuk, hogy a könyvtárhasználók nyitottak és tanulékonyak voltak. A szelektálás annyira népszerű lett, hogy egy hét helyett majdnem másfél hónapig folytattuk a kísérletet. Szerencsére az intézmény gazdálkodói, érezve a társadalmi felelősséget, megvalósították a szelektív hulladékgyűjtést, így ma már ez a jól bevált gyakorlat.

A hulladékokról⁴

A régi korok és a ma emberének hulladéka között az a legfőbb különbség, hogy eleinte ezek kizárólag szerves anyagból álltak, melyek le is bomlottak az idő során. A szemét mostanra más összetételűvé vált, és hatása vitathatatlanul káros a környezetre. Arra a környezetre, amiben és amiből ma is élünk, ugyanis a természet nem termel felesleget, ott semmi nem hulladék, mert abban minden a körforgás része. Ami az egyik élő szervezet kibocsátott anyaga, mellékterméke, az a másik élőlény tápláléka, energiaforrása. Ez a körforgás, ez az anyagsere egy tökéletesen zárt, körkörös rendszer, amibe az ember sajnos végtelenül beavatkozott. Magyarországon évente több mint 4 millió tonna hulladék keletkezik. Ha a hulladékkezelést modellezzük, gyakorlatilag ötféleképpen járhatunk el, amit az ún. hulladékpiramis szemléltet.

*A hulladék kezelésének lehetséges megoldásai
(forrás: Európai Pénzügyi és Vámzakértői Mediációs Egyesület)*

A növekvő mennyiségű szemét kezelésének leggyakoribb módja ma még mindig a lerakás, vagyis a deponálás. 80 %-ban ezt a megoldást alkalmazzuk. Ennek során a hulladékot anyagi minőségének megváltoztatása nélkül, egy jól szigetelt területre szállítják és ott lerakják. A szállítási költségek miatt nem nevezhetjük olcsónak, de egyszerűsége miatt elterjedt ez a kezelési mód. Mindemelllett hatalmas hátránya, hogy hosszú távon nem oldja meg az egyre fokozódó hulladékfelhalmozás problémáját.⁵

A következő lépcsőfokon találjuk a hulladékok energetikai hasznosítását, ami a hulladékégetést és a cementgyári hasznosítást foglalja magába. Az energetikai hasznosítás során a hulladékokat elégetik fűtőanyagként, ami elsősorban cementgyárainkra jellemző. Minél több fűtőanyagot váltanak ki hulladékkal, annál olcsóbb a cement előállításának költsége. Ha a hulladékégető művekben történik az égetés, úgy hő vagy elektromos áram keletkezik általa. Ennek a megoldásnak komoly hátránya az égetés által okozott légszennyezés, a másodnyersanyagok elvesztése, illetve az egyéb társadalmi károk.

Újrafeldolgozás, újrahasznosítás, recycling – sokféleképpen nevezzük, de mindegyiknek a lényege az anyagában történő hasznosítás, mert ezen tevékenységnek köszönhetően a hulladékból újra termék készülhet: így a hulladék nem vész el, csak átalakul. Ez persze nem megy magától, a tagországokban nemcsak a szelektív gyűjtést kell támogatni, de a másodnyersanyagokat felhasználó ipar kialakítását is, pl. az újrahasznosító cégeket. Magyarországon több mint száz cég foglalkozik a hulladékok újrahasznosításával, a kapacitásuk még sincs kihasználva, mert csak alig 17%-át gyűjtjük szelektíven a hulladékoknak. Ehhez elengedhetetlen a lakosság szemléletformálása, a lehetőség biztosítása állami szinten. Országszerte találunk szelektív hulladékgyűjtő konténereket, illetve több városban működik lakossági, házhoz menő gyűjtés is. Itt kell megemlíteni a társadalmi szerepvállalás fontosságát a munkahelyeken, így a könyvtárakban is.⁶

A hulladékok keletkezésének elkerülésére jó megoldási lehetőség az újrahasználat. A piramis negyedik fokán az adott terméket, csomagolást átalakítás nélkül újra ugyanarra a feladatra lehet használni, mint amire eredetileg gyártották. A legtipikusabb példa erre a betétes üveg alkalmazása, vagy gondoljunk a használt ruhák, elektronikai eszközök, antikváriumok, adományboltok, javító üzemek, bontott termékek, használatos-kereskedések, stb. meglétére. Technikai eszközeink élettartama egyre rövidebb, ezért kulcsfontosságú, hogy mit kezdünk velük, amikor elromlanak. Ha javítóműhelybe visszük, meghosszabbíthatjuk életüket, így ritkábban kell új eszközöket vásárolni. Ez nemcsak a számítógépekre és telefonokra vonatkozik, hiszen ruhánkat, cipőnket is javíttatjuk. Ezért mielőtt kidobunk valamit, gondoljuk meg, hogy nem tudjuk-e esetleg megjavíttatni, továbbadni, vagy másképpen hasznosítani azt.

Az újrahasználat nagyon jellemző a művészvilágban is, hiszen sokan környezettudatos gondolkodásukat úgy öntik formába, hogy hulladékból, szemétből alkotnak, megdöbbenve, elgondolkoztatva az embereket.⁷

Ha elfogadjuk azt a szlogent, hogy az a hulladék a legjobb, ami nem is keletkezik, akkor a képzeletbeli hulladékpiramis legtetetjén állunk, vagyis megelőzünk. Ez a hulladékgazdálkodás legfontosabb szegmense, ennek érdekében hulladékszegény technológiákat, gazdasági ösztönzőket kell bevezetni állami szinten, egyéni szinten pedig jó megelőzés például a környezettudatos vásárlás, a fogyasztás csökkentése, megunt, nem használt termékek elajándékozása, elcserélése az eldobás helyett, vagy egyes termékekről való lemondás. A megnövekedett kínálat, a reklámok és az akciók sokszor felesleges vásárlásokba hajszolnak bele minket, melynek vagy az az eredménye, hogy a szükségtelen termék megromlik, vagy, hogy sosem használjuk fel.

Napjainkban újra népszerűek lettek az őstermelői piacok. A hazai őstermelői termékek megvásárlásával és fogyasztásával nemcsak egészségesebb táplálékhoz jutunk, de környezetbarát módon, olyan terméket választunk, mely nem utazza többször körbe a Földet, míg a fogyasztóhoz ér.

A háztartásunkban keletkező szemét egyharmadát is megtakaríthatjuk, ha a konyhai- (zöldség- és gyümölcsmaradványok, kávézacc, stb.), és a kerti hulladékokat (fűnyesedék, ágak, elszáradt növények) külön gyűjtjük és komposztálással hasznosítjuk.

Józan paraszti ésszel is belátható, hogy a megelőzés a legfontosabb – a társadalomnak magának kell jó döntéseket hoznia. Rengeteget tehetünk a saját szintünkön, hogy a keletkező hulladék mennyisége kisebb legyen, és a további lépcsőkre már csak kevés hányad juthasson!⁸

Hulladékcsoökkentési Hét – újrahasználat

A 2015. november 21-29. közötti Hulladékcsoökkentési Hét Újrahasználati versenye a kreativitásról, nyitottságról, bátorságról szólt, melynek során a megunt tárgyak legötletesebb újrahasználati megoldásait (ékszer, dísz tárgy, festett üveg, ruhaféleség, táska, cserép, stb.) díjaztuk. Az esemény bolhapiaccal egyidejűleg zajlott, aláírással szavaztunk a kedvenc tárgyunkra, s a legtöbb szavazattal bíró 3 személy jutalommal térhetett haza. Alapvető cél volt az emberek ösztönzése a tárgyak újrahasználatára, és a figyelmük felhívása arra, hogy ha valamit már nem használnak, az nem jelenti azt, hogy a kukába kell dobniuk, s hogy lényeges a hulladékok csökkentése az eszközök javításával, módosításával, a tárgyak élettartamának meghosszabbításával. A kezdeményezés egyfajta lökést ad a kreatív megoldások kitalálásához is. A verseny során a résztvevők láthatják, mennyire érdekes és elsőre elképzelhetetlennek tűnő dolgok jöhetnek létre a feleslegessé vált tárgyakból. Az újrahasználat jelentheti régi tárgyaink vagy azok egyes alkotórészeinek megújult használatát, ami pozitív hatást gyakorol a környezetünkre. Ez a megoldás lehetővé teszi a hulladékképződés megelőzését, optimalizálva a használatban lévő nyersanyagok mennyiségét.

A bolhapiac célja az, hogy helyszínt biztosítson egy cserebere akcióhoz, ahol használt termékek és anyagok cserélhetnek gazdát, amin keresztül rávilágíthatunk arra, hogy a tárgyak hasznos élettartama meghosszabbítható, valamint erősíthetjük a résztvevők nyitottságát a tárgyak elcserélése iránt, amivel hozzájárulhatnak a hulladékok keletkezésének megelőzéséhez. Ezáltal új viselkedési formák és szokások bevezetése válik valóra, a használt eszközök választását jellemző megbélyegzéssel szemben. Másrészt az újrahasználat ösztönzi a szociális érzékenységet is, támogatva a nehéz helyzetben lévő családokat. Úgy hirdettük meg ezt e-mailben és plakátokon, hogy nézzünk körül otthon a megelőző hetekben, és hozzuk magunkkal, amire már nincs szükségünk, de más még örülne neki (már nem használt ruhaféleség, háztartási eszköz, elektronikai eszköz, lakberendezési tárgy, növény, könyv, gyerekjáték, írószer, stb.). Azt gondolom, jó visszhangja volt, mindenki valami aprósággal tért haza, szívesen vitt el valami olyan tárgyat, amit maga választott ki a mások által összegyűjtött fölöslegből. Ami nem kelt el mégsem, felajánlottuk jótékony célra egy segélygyűjtő szervezet számára.

Sikeressége okán azóta már szerveztünk bolhapiacot kísérőrendezvényként is, és elhatároztuk, hogy törekszünk ennek a gyakorlatnak a rendszeres megvalósítására.

Az irodai papírfelhasználás mérséklése

Az irodai papírfelhasználás mérséklését nemcsak a Hulladékcsoökkentési Héten, hanem hosszú távon is meg kívántuk oldani. A szervezet érdeke is ez, mert jelentős összegek takaríthatók meg, miközben jó célt szolgálunk. Ennek első lépcsőfoka, hogy a könyvtár dolgozóiban érzékenységet váltson ki a környezettudatosság, és felismerjék, hogy a legjobb hulladékhasznosítási stratégia a megelőzés. Tudomásul kell venni, hogy ma már nem a papír alapú dokumentum az információkövetítés egyetlen, sőt több esetben nem is az elsődleges eszköze. Azt a tényt sem lehet elhallgatni, hogy a papírgyártás környezetünket megterhelő eljárás (energia- és vízfelhasználás, szennyvíz, a fa mint féltett természeti kincs).⁹ Nyomtatás helyett a digitális megoldások keresése a legüdvösebb (levelezőlisták, postafiók mappái, meghajtók, tárhelyek, intranet), amelyek mind azt a célt szolgálják, hogy az ismereteinket digitálisan rendszerezhessük, információinkat könnyen

visszakereshetővé tessük, folyton velünk lévő okostelefonjainkról bármikor elővehesük, javíthatjuk, szerkeszthessük, megoszthassuk. Fontos, hogy akár irodai, akár otthoni környezetben használjunk piszkozatpapírt, melyet a kívánt méretűvé szabhatunk, például elkerülve egy A4-es tiszta papírlap kétszavas telefonüzenet céljából való használatát, majd kidobását. Vásároljunk újrapapírt, mely környezetkímélő eljárással készül, sok ezer fát mentve meg a kivágástól. Az újrapapír gyártásához jóval kevesebb energiára van szükség, mint a cellulózból gyártott papír gyártásához, a gyártás folyamán kisebb a levegő- és vízszennyezés is. Természetesen ez nem jelenti, hogy az újrapapír gyártásának ne lenne a környezetre káros hatása, de egyértelműen kevesebb környezetterheléssel jár. A tudatosság segít abban is, hogy ne csak üres szlogen legyen a névjegyünk alatti felirat: „Köszönöm, hogy meggondolja, kinyomtassa-e papírra ezt a levelet.” Ne legyen automatizmus a nyomtatás, legyen inkább átgondolás kérdése. Ha azonban elkerülhetetlen, akkor éljünk néhány technikai beállítási lehetőséggel: nyomtassunk kétoldalasan; csökkentsük a margók méretét; állítsuk a sortávolságot szimplára, csökkentsük a betűméretet; mellőzzük a félkövér betűket. Vegyük ki a fölösleges reklámot, képet, szöveget, ehhez segítségünkre lehet, ha nyomtatási kép opciót állítunk be előnézetben.

Ingyenesen letölthető egy Ryman Eco nevű betűtípus, mely a jó olvashatóság megtartása mellett a lehető legkevesebb tinta felhasználásával nyomtatható. A titka, hogy a betűk belseje üreges. Más, hagyományos betűtípusokkal összehasonlítva kb. 32%-al kevesebb festékkel nyomtathatunk, vagyis nagyjából harmadával ritkábban kell festékpatront vásárolni. A kevesebb festék használata egyben rövidebb nyomtatási időt is jelent – így nemcsak hamarabb lesz kész a munkánk, hanem az áramszámla és a környezetbe kerülő szén-dioxid mennyisége is kisebb lesz. Emellett, ha környezetbarát betűtípussal került a szöveg a papírra, és az a szemétben végzi újrahasznosítás útján, úgy kevesebb festéket kell majd kivonni belőle, illetve kevesebb fehérítésre lesz szükség. Az eredmény ezúttal is kevesebb károsanyag-kibocsátás. Ha valaki kevésbé nyitott az újítások iránt, használja a Courier betűtípust, mely minden gépen megtalálható. Ezt a vékony, de jól olvasható, normál méretű betűt írógépekhez fejlesztették, ami egyben azt is jelenti, hogy festékpórolásra tervezték, így ezzel a betűtípussal is tintát takaríthatunk meg.¹⁰

Nem a papír-, hanem a festék- és áramköltségek mérséklése érdekében kerüljük a színes mint alapértelmezett nyomtató-beállítást!

Mi ezeket a nyomtatásra és a papírhasználat mérséklésére vonatkozó fontos tudnivalókat is összegyűjtöttük és bárki számára elérhetővé tettük a belső, intranetes wikis oldalunkon, mely a könyvtár dolgozói számára szabadon hozzáférhető a Zöld könyvtár címszó alatt. Ide koncentráltuk még azon tartalmakat és kiemelt fontosságú felvilágosító, tájékoztató anyagainkat, melyeket hangsúlyosan kívántunk megjeleníteni.

Zöld beszerzés – zöld munkahely

Amit még minden szervezet megtehet a környezettudatosság jegyében, az a zöld beszerzés támogatása. Új irodagépek, elektronikai termékek vásárlásakor válasszuk az energiatakarékos („A” kategóriás) változatot. Részesítsük előnyben a természetes anyagból készült, tartós és kevés hulladékot termelő írószereket és egyéb irodai kellékeket, kiegészítőket, pl. fa irattartó papucs; fa vonalzó; műanyag bevonat nélküli, fém gémpapercs; fonott papírkosár stb. Az irodaszerek tartalmazzanak minél kevesebb vegyi anyagot, pl. festetlen, lakkozatlan ceruza; vízbázisú hibajavító, klórozatlan fénymásolópapír, fekete-

fehér kiadvány stb. Eldobható golyóstollak helyett vegyünk tartósabb fém vagy fa golyóstollat, cserélhető betéttel. A környezetbarát védjeggyel ellátott termékek választása (irodai beszerzés, géppark és tisztítószeres terén) is kifizetődő lehet bolygónk számára.¹¹ A tisztító- és takarítószeres választásakor is a természetes(ebb) alapanyagút, könnyebben lebomlót válasszuk, kerüljük el a hajtógázzal működő vegyszereket és illatosítókat! Összességében a fák menté az a megoldás is, ha a könnyen pazarolható papírtörlőt a rég bevált, mosható törölköző helyettesíti a személyzeti mosdókban.

Irodai papírnak újrapapírt vásároljunk, sok természetes anyaggal vegyük körbe magunkat a műanyag preferálása helyett. Ijesztő belegondolni, hogy a műanyag lebomlási ideje 100-200 évtől 1000 évig is eltarthat, bár bizonyos alkotórészek miatt soha nem bomlik le teljesen, és a vegyi anyagok a talajban maradnak.

Egyre inkább megfogalmazódik, növekszik a környezettudatos munkahelyek kialakítása iránti igény. Az irodák az életünkben hatalmas szerepet töltenek be, hiszen időnk nagy részét az adott munkakörnyezetben töltjük. A munkahelyeken lévő növények nemcsak jól néznek ki, hanem növelik a produktivitást is. A zöld iroda elégedettebbé teszi a munkatársakat, akik ennek következtében jobb teljesítményt nyújtanak, mint egy növények nélküli munkahelyen. Vizsgálatok során a tesztszemélyek a zöld irodában jobban érezték magukat, saját bevallásuk szerint jobban tudtak koncentrálni, és ezen kívül a jobb levegőből is profitáltak. Ezáltal az irodában elhelyezett növények mind a dolgozók egészségéhez, mind a munkavégzéshez jelentősen hozzájárultak.¹²

Energiahasználat

A világítás közel harmadát teszi ki az irodai energiafelhasználásnak. Használjuk ki minél inkább a természetes fényt, és ne hagyjunk égve feleslegesen egyetlen világítótestet sem. Csak ott világítsunk erős fénnel, ahol éppen tartózkodunk, másutt kisebb fényerejű, kevesebbet fogyasztó lámpák is megfelelnek. Mindig oltsuk le a villanyt, ha már nincs rá szükség. Használjunk energiatakarékos izzókat. A hagyományos izzók ugyan olcsók, használatuk azonban óriási energiavesztéssel jár, mivel a felvett energia csupán 5%-át alakítják fénné, a többit hővé. Ezzel szemben a kompakt fénycsövek vagy a LED-ek 80%-kal kevesebb energiát fogyasztanak, élettartamuk pedig százszorosa, mint a hagyományos villanykörtéknek.

Vásároljunk billenőkapcsolóval ellátott elosztót, így nem kell egyenként kihúzni a csatlakozóaljzatból azokat a készülékeket, amelyek stand-by üzemmódban maradnak kikapcsolva. Stand-by üzemmódban a nap 24 óráját figyelembe véve számottevő mennyiséget fogyasztanak a készülékek – elérhetik az éves összarámfogyasztás 8-10 %-át is.

A munka befejeztével, vagy ha egy óránál hosszabb ideig nem használjuk, mindig kapcsoljuk ki a számítógépet, monitort, nyomtatót, fénymásolót és egyéb elektronikus irodai berendezéseket. A mindig bekapcsolt állapothoz képest a maximálisan energiatakarékos beállítások alkalmazásával a számítógép energiafogyasztásának akár 76%-át is megtakaríthatjuk.

Töltőt üresen ne hagyjunk a konnektorban: feleslegesen fogyaszt áramot.

Lehetőség szerint ne használjunk liftet, járjunk inkább lépcsőn! Utóbbi nem csak környezetünkre, de egészségünkre is jobb hatással van.

A fűtés hatékonyságát a hőszigetelésen, a fűtési rendszeren kívül az ember igényei és szokásai is alakítják – így elkerülhető a pazarlás: pl. időjáráshoz igazodó hőmérsékletsza-

bályozás, ruhaválasztás, éjszakai, hétvégi hőmérsékletcsökkentés, a fűtőtest szabaddá tétele, a megfelelő és hatékony szellőztetés is segíthet¹³ Egy átlagos iroda energiaigényének a 40%-a megy el fűtésre, hűtésre és légkondicionálásra.

Ha egy csapból percenként 10 csepp víz csepeg, akkor 1 nap alatt az mintegy 2,5 liter vízvesztés is lehet. Egy rosszul záró szelep miatt a WC-tartályból naponta akár 700 liter víz is elfolyhat, ez havonta akár több mint 20.000 liter vizet is jelenthet. A felesleges pazarlás elkerülése végett rendszeresen ellenőrizzük a tartályt és a csapokat, hogy nincs-e vízszivárgás. Sok kicsi sokra megy.

Összegzés – javaslatok

Mint talán ezekből a kiegészítő információkból, tanácsokból is kitűnik, minden mindegyel összefügg. Felelősek vagyunk a Földünkért, és ha globálisan, környezettudatosan gondolkodunk és cselekszünk, félő, hogy visszafordítani már akkor sem tudjuk az emberi beavatkozás kártételeit, de minden átgondolt lépésünk segít konzerválni a jelenlegi állapotokat. Nagyon fontos szerepe van a hiteles, példaértékű magatartásnak, a felvilágosításnak és a zöld szemlélet terjesztésének. Bármilyen apróság segíthet, csak fogalmazzuk meg, miért van rá szükség. Legyen a szlogenünk: *Változz, változtass!*

Sosem késő befogadni valami látszólag szokatlant, egymástól ellesni praktikákat, megtanulni és alkalmazni számunkra új dolgokat! A könyvtárak lényege az értékőrzés, az információtovábbítás, egyfajta oktató-felvilágosító szerep, amibe a helyes ökológiai viselkedés is bele kell, hogy férjen. Sok könyvtár könyvcseré-akciókat hirdet, ami jelentősen hozzájárul a fenntartható fejlődéshez, amennyiben az újrahasználattal megnöveli egy-egy könyv élettartamát és szerepét.

Bármely szervezet számára elérhető és megvalósítható az energiatakarékosság, a hulladékcsökkentés, a papír sokrétű újrahasználata és szelektálása, a zöld beszerzés, a tárgyak javíttatása, a meglévő szemléletünk további szempontokkal és ismeretekkel való bővítése, és az ökológiai érzékenység. Ha bolygónk megmaradása érdekében az otthonainkban figyelmesebbek vagyunk, valósítsuk meg törekvéseinket munkahelyeinken is, járjunk elől ott is jó példával. Ha a munkahelyeinken tanulunk valami újat, vigyük haza a praktikákat és vezessük be bátran. Az élet minden területe kínál erre alkalmat, csak járjunk nyitott szemmel!

Szíves figyelmükbe ajánlom az általunk is kipróbált Hulladékcsökkentési Hét lehetőségeit, mely várhatóan a továbbiakban is megrendezésre kerül minden év novemberében. Érdeemes a honlapon tájékozódni, majd csatlakozni a kezdeményezéshez, mert bárki tesztelheti könyvtára és munkatársai aktivitását ingyen, minden segítséget megkapva. A honlap mindemellett sok praktikus információval is szolgál.¹⁴

Köszönettel tartozom Fülöp Ágnesnek, mert eredetileg a Könyvtári Levelező/lap főszerkesztője kérésére vállalkoztam ennek a cikknek a megírására. Az előadások megtartása kevés: a szó elszáll... – mint a mondás is tartja. Másrészt pedig fel szerettem volna hívni a könyvtáros társadalom figyelmét ezeknek a fenntartható fejlődést támogató lépéseknek a fontosságára a saját példánkon, a PTE EK TK Zöld könyvtár munkacsoportján keresztül.

Természetesen azért nem foglalkoztam az újonnan épített (zöld) könyvtárakkal, mert a jó szándék és a tettvágy minden létező és régtől működő könyvtárat valamennyire zölddé tehet, csak ismerni kell a lehetőségek palettáját.

JEGYZETEK

1. Egyre zöldebb a PTE, már a legjobbak között van.
[http://www.pecsiujsag.hu/pecs/hir/egyetem/egyre-zoldebb-a-pte-mar-a-legjobbak-kozottvan?utm_source=feedburner&utm_medium=feed&utm_campaign=Feed:+pecsiujsag+\(P%C4%82%C5%A0csi+%C4%82%C2%9Ajs%C4%82%C4%84g\)](http://www.pecsiujsag.hu/pecs/hir/egyetem/egyre-zoldebb-a-pte-mar-a-legjobbak-kozottvan?utm_source=feedburner&utm_medium=feed&utm_campaign=Feed:+pecsiujsag+(P%C4%82%C5%A0csi+%C4%82%C2%9Ajs%C4%82%C4%84g)) (2017. január 22.)
 2. Ökolábnyom-számláló.
<http://www.fna.hu/mittehetsz/okolabnyom> (2016. december 5.)
 3. Lásd erről bővebben: Hétköznapi kalauz. Szerk. Varga Éva. Bp.: Föld Napja Alapítvány, [2010]. 405 p.
 4. 5 lépcsős hulladék hierarchia.
<http://kornyeztbarat.hulladekboltermek.hu/hulladek/hulladekhierarchia/> (2017. január 13.)
 5. Ártalmatlanítás.
<http://kornyeztbarat.hulladekboltermek.hu/hulladek/hulladekhierarchia/artalmatlanitas/> (2017. január 13.)
 6. Újrahasznosítás.
<http://kornyeztbarat.hulladekboltermek.hu/hulladek/hulladekhierarchia/ujrafeldolgozas/> (2017. január 13.)
 7. Újrahasználat.
<http://kornyeztbarat.hulladekboltermek.hu/hulladek/hulladekhierarchia/ujrahasznalat/> (2017. január 13.)
 8. Hulladékmegelőzés.
<http://kornyeztbarat.hulladekboltermek.hu/hulladek/hulladekhierarchia/megelozes/> (2017. január 13.)
 9. Brém Zsuzsanna – Dubniczky Zsolt: XXI. század: környezetbarát fenntarthatóság a könyvtárakban. Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 61. évf. 2014. 11-12. sz. 418.
 10. Lehet -e egy betűtípus környezetbarát?
<http://www.gazdasagosnyomtato.hu/index.php/2016/02/11/lehet-e-egy-betutipus-kornyeztbarat/> (2017. január 21.)
 11. Zöld beszerzés.
<http://www.humusz.hu/megelozes/zold-beszerzes> (2017. január 21.)
 12. A zöld iroda produktívabbá tesz
<http://eletmod50.com/a-zold-iroda-produktivabba-tesz/> (2016. október 20.)
 13. Brém – Dubniczky i.m. 417.
 14. Európai Hulladékcsökkentési Hét.
<http://szelektalok.hu/hulladekcsokkenteshet/> (2017. január 13.)
-
-

Luzsi Margó – Komló-Szabó Ágnes

E'mese vár – élményalapú olvasás- népszerűsítő programsorozat a HEVESTÉKA könyvtárakban

Mottó: „Abol untatnak, onnan menekülj! Mert vagy te nem vagy még érett arra, amiről szó van, vagy nem jól mondják el neked. Mert a világ nem unalmas! Mert az ember nem unalmas!” (Mérei Ferenc)

A Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár a HEVESTÉKA Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer keretén belül 2015-ben innovációként kidolgozott új típusú programsorozatot hirdetett a Heves megyei KSZR könyvtárakban. Az egy tanéven át tartó, élményalapú, olvasásnépszerűsítő programot alsó tagozatos gyerekeknek hirdették meg *E'mese vár* címmel. Az *E'mese vár* célja egyfelől az volt, hogy a többségében kistelepüléseken élő gyerekek hozzáférjenek a minőségi könyvtári programokhoz, másfelől pedig az, hogy a KSZR munkatársak egységesen, magas színvonalon tudják ellátni munkájukat, s egymást segítő, együttműködni tudó, kreatív csapatként dolgozzanak együtt.

Volt egy harmadik cél is, ami nélkül az első kettő kérész életű lett volna. Az, hogy aki ebben részt vesz, az nagyon jól érezze magát: együtt és külön-külön, gyerekként és felnőttként, olvasóként és könyvtárosként egyaránt.

Ehhez a megtartó gyökér, a biztos alap ez volt:

- a népmese, amely mindenki számára befogadható, azonnali, örömteljes élményt ad,

- a program közös rendje, amely azonos minőséget biztosít és láthatatlan, közös áramlásba helyez mindenkit,
- idő és türelem: előkészítésre, felkészülésre és egymásra egyaránt.

Előkészületek

Az alapos és átgondolt munka megalapozta, hogy a program minden eleme „zsigerivé” váljon csapatunk valamennyi tagja számára. Erre havonként tartott szakmai műhelyünk biztosított lehetőséget. Egyeztettük elképzeléseinket, tapasztalatainkat megosztottuk egymással, elképzeléseinket összehangoltuk.

A szakmai-tartalmi felkészülés legerőteljesebb része az volt, amikor az első foglalkozást biztosító öt egri e'mesemondó letesztelte magát. Ez azt jelenti, hogy ők, akik a településeken a program első – ily módon meghatározó hangulatú – elemét adták, mindannyian élesben játszottak csapatunkkal. Végigmondták a mondókákat, elmondták a mesét, eljátszották egymással a játékokat. Ez biztosított alkalmat, hogy megismerjék egymás ötleteit, stílusát, és inspirált újabb, jobb megoldásokra. Így derültek ki hibák és hiányosságok, így lehetett javítani. Kiderültek a mesemondás döccenői, a játékok buktatói, az esetleges manírok, a fölösleges vagy „veszélyes” elemek. Az egész letisztult, kikristályosodott. Legnagyobb erénye ezeknek az alkalmaknak egymás segítése, támogatása, biztatása volt. Kiemelten törekedtünk arra, hogy a mesemondó jól és biztonságban érezze magát, örömforrás legyen számára a foglalkozás minden egyes eleme, s hogy ezt az örömet át tudja sugározni mindenkire. A későbbiek során ez így is lett.

„Nem árulunk zsákbamacskát!”

Az alapos felkészülés után 2015 őszen mutattuk be a programot. A maklári könyvtárban, KSZR könyvtárosok számára tartott továbbképzésen a program részletes ismertetése mellett saját élményként lehetett megismerkedni, megbarátkozni az első próbával. Fontos volt ez, mert így mindenki tudta, mire számíthat. Kérdezni lehetett, s ez adott még teljesebb képet az egészről.

A hivatalos felhívás a Népese Napján történt. E'mesemondóink itt mesemondással mutatkoztak be. Ez része volt a felkészülésnek, ráhangolódásnak és biztonságszerzésnek, hiszen ismeretlen közeg előtt kellett mesélniük.

Az E'mese vár módszere

A KSZR könyvtárakban megalakult csapatoknak három próbát kellett kiállniuk, s a próbák végére minden gyerek megtalálta a kedvenc meséjét. Ezek a próbák a program három egységét képezték. Az első próbán a Bródy Sándor Könyvtár e'mesemondói látogattak el a KSZR könyvtárakba, hogy elmeséljék a csapatnak a kedvenc meséjüket, és hogy egy jót játsszanak a gyerekekkel. A második próbát a helyi könyvtáros vezette: a gyerekekkel közösen választottak egy mesét, azt együtt elolvasták vagy elmesélték, majd valamilyen alkotó, kreatív módon megjelentették. A harmadik próbát szintén a helyi könyvtáros vezette: egy újabb *Meséj nekem...* kötetből választottak a gyerekekkel együtt egy mesét. Aztán kamishibait (japán papírszínház) készítettek belőle, s úgy mesélték újra.

A mezőszemerei gyerekek Pauer Erika e' mesemondóval

A program a BSK munkatársai és a helyi könyvtárosok közös munkájával zajlott. A megvalósításhoz szükség volt a helyi könyvtáros aktív részvételére, kreativitására, alkotókedvére, szervezőmunkájára: csapattoborzás, foglalkozások megtartása, közösségépítés a könyvtárban.

Lássuk ezt kicsit részletesebben!

Minden településen az e' mesemondók egyike indította a programot. Az öt e' mesemondó (BSK könyvtáros) azonos rend alapján felépített programmal ment a településekre. A program rendje mindenki által biztonságosan alkalmazható mód szerint lett kialakítva. Minden csoportnál egyformán jól működött, az e' mesemondók számára biztonságot adott, s lehetővé tette, hogy maximálisan a résztvevőkre tudjanak figyelni.

Az első próba rendje:

Programidő: maximum 60 perc egy-egy alkalom a foglalkozásra, ezen kívül még 30 perc a teljes programismertetésre, s egyéb felmerülő kérdések megválaszolására.

Az első próba elemei:

1. *Ismerkedés* – a személyesség gyors megteremtésére. Ennek módja minden e' mesemondó számára szabadon választott volt.
2. *Bevezető mondóka* – kötelezően mindenkinél ugyanaz. Bevezetőnek a mondóka azért fontos, mert hihetetlen erővel tudja segíteni a ráhangolódást az együttes élményre.
3. *Mesemondás* – hagyományos, fejből mesélés. Mindig a bevezető mondókát követte. A mesemondók a maguk által választott, kedves meséjüket mesélték, hitelesen így lehetett. A mesemondók közül senki sem mondta azt, amit a másik, és a program során senki sem váltott át más mesére.
4. *Memóriajáték* – a játék képei az elhangzott meséhez kapcsolódtak. Visszacsatoltak a mesei élményhez, erősítették a friss, pezsgő örömet, beszélni lehetett róla, és nem melleleg a memo-táblához ki-befutás megmozgatta őket.
5. *Játék, gyermekjáték, ének* – mindig mozgással egybekötve. A népi játékoktól az angol gyermekdalig sokféle volt a felhozatal, de valamilyen elemében mindig kötődött az elhangzott meséhez. A fentiekből látható, hogy minél teljesebb, minden érzékszervre

ható élményszerzésre törekedtünk, minden esetben az örömré, játékoságra, együttes élményre helyezve a hangsúlyt.

6. *Alkotó munka* – szintén a meséhez kapcsolódott, s egészen biztosan sikerélményt adott. Emellett pedig hazavihető, látható emlék lett az elkészült tárgy.
7. *Záróformula* – minden mesemondónak, minden helyszínen ugyanaz a mondóka. Ennek ritmusa, játékosága, variálhatósága jó lezárása volt az együttlétnek.

A foglalkozást a program és a sorozat bemutatása követte, s a gyerekek nagy örömeire itt tudták meg, hogy az első próbát teljesítették.

A második próba teljes egészében a település könyvtárosa volt bízva. Ez a próba az alkotásról szólt. Egy – a gyerekek és a könyvtáros által együttesen választott – mese volt az alapja ennek az alkotó tevékenységnek. Ezzel kapcsolatban sem volt semmiféle kitételünk, elvárásunk. Abba az irányba próbáltuk mozdítani a gyerekeket segítő könyvtárost, hogy olyasmit csináljanak, amihez leginkább affinitást éreznek. Volt, aki színházi előadást csinált; voltak, akik rejtvényt, mások, kőlevelet, csuda-fát készítettek. Ez kapunyitás volt afelé, hogy minél szabadabban, bátrabban alkossanak, talán még a nem oly távoli jövőben is.

A vámosgyörki e'mese csapat Macskació előadása

A harmadik próba kamishibai készítése egy meséből, a sorozat bármelyik kötetéből. A csoportok ekkor is szabadon választott meséből dolgoztak. A papírszínház készítése során a résztvevők ismét bensőséges kapcsolatba kerültek a választott mesével. Egyfajta intimitás alakult ki a gyerekek és a mese egyes részei között. Az együttes alkotás, az ezt követő mesélés fokozta ezt.

A programzárás volt az utolsó eleme az *E'mese várnak*. A helyi záróprogramot a települések könyvtárosai szervezték. Ez (is) az örömködés ideje volt, itt kapta meg az ajándékkönyvet minden résztvevő, és itt sorsolták ki, hogy ki legyen a nagy zárókirándulás résztvevője.

A megyei záróprogram egy kisvonatos kirándulás volt a Bükkbe. Százhusz ember számára szerveztük meg úgy, hogy az mindenki számára emlékezetes és felejthetetlen legyen. Négy csoport járta végig azokat az utakat, amelyek ezt biztosították. Volt csöndes, beszélgetős, ráérős, rajzolás üldögélés, volt csavargós, ballagós ismerkedés az erdővel, volt vidám, bevállalós, bátorságot és bizalmat próbáló játék, és volt együttes alkotásra alapozott mandalakészítés. Mindenki mind a négy utat bejárta. A kövekből, gallyakból,

otthonról hozott színes szírmokból készített hatalmas mandala tette láthatóvá azt a csodát, amely a sok kis faluból összesereglett gyermek és felnőtt közös örömről, élményéről és együttműködéséről szól.

Online jelenlét

A közösségi média, a web nagyon hasznos a közös munka szempontjából. A gyorsaság, a folyamatos online jelenlét és kapcsolattartás mindannyiunk munkáját megkönnyíti és ma már elengedhetetlen.

Az *E'mese vár*ban három oldalról használtuk az internet előnyeit: létrehoztunk egy e'mese webet¹, jelen voltunk a közösségi médiában², a munkaszervezést pedig a felhőben végeztük.

Az *E'mese vár* weboldalát egy ingyenes weboldalkészítő platformmal készítettük el. A weblap stílusára jellemző, hogy a gyerekek nyelvén íródott, elsősorban nekik szól, és nem a felnőtteknek. Weboldalunkon igyekeztünk a lehető leglogikusabban elhelyezni az *E'mese várral* kapcsolatos összes dokumentumot. Feltöltésre került a játék leírásától kezdve, a részletes menetrenden, a gyerekek munkáin keresztül a próbákon készült videóig gyakorlatilag minden apró momentum, amely segíthette a könyvtárosok munkáját, illetve ami ötletet adhatott nekik a gyerekekkel folyó munkában. A KSZR munkatársaknak szervezett szakmai napon részletesen bemutattuk az oldal felépítését, használatának módját. Ahogy haladtunk előre az időben a próbák teljesítésével, hétről hétre látványosan épült, tartalmilag is egyre színesebb lett az e'mese web.

Az *E'mese vár* facebook oldalát azzal a céllal hoztuk létre, hogy az információkat, aktuális tudnivalókat, híreket, a próbákról készült fotókat a leggyorsabb módon el tudjuk juttatni az E'mese csapatok tagjaihoz. Itt osztottunk meg ötleteket is a kollégákkal az alkotó munkához: ötletek a „semmi jegyében”.

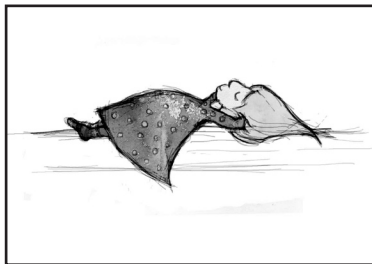
A felhő-technológiák alkalmazása hosszú évekre vezethető vissza könyvtárunkban. Az ingyenesen és széles körben elérhető GoogleApps szolgáltatást használjuk, melynek különböző alkalmazásai szinte minden feladatra kínáltak megoldási lehetőséget. A Google alkalmazásokhoz minden kolléga rendelkezik felhasználónévvel, hozzáféréssel. A programok és a gépkocsi foglaltság egy felületen való áttekinthetősége, lekérdezhetősége az *E'mese vár* esetében is segítette az időpontok szervezését, a párhuzamok elkerülését.

Technikai háttér

A program háttérét adó 18 részes *Mesélj nekem...* sorozatot a megyei könyvtár minden szolgáltató helyére megvásároltuk. A beszerzéshez felvettük a kapcsolatot a Líra Könyvkiadóval, ahonnan nagytételben szereztük be a könyveket. Úgy véljük, a sorozat mint könyves bázis jó döntés volt, mert tematikus válogatásának köszönhetően megkönnyítette a meseválasztást, az olvasók körében kedvelt, s nem utolsósorban beszerezhető volt.

A programhoz egységes arculatot alakítottunk ki, amely visszaköszönt minden dokumentumunkról, az e'mese webről és a közösségi média oldaláról is. A programsorozat illusztrátora Szalma Edit (a *Mesélj nekem...* sorozat egyik illusztrátora) lett, aki örömmel fogadta a felkérésünket, és biztosította számunkra a mesekönyvsorozat általa készített illusztrációját. Szükségünk volt még egy logóra is, ennek megtervezésére egy fiatal grafikust kértünk fel, aki számos E'mese manót rajzolt nekünk, ezek közül került ki az az

egy, amely végigkísérte a teljes programot. Az egységes arculatba beemeltük még a Bródy Sándor Könyvtár arculati elemeit is.

E'mese manó

A harmadik próbához kamishibai keretet és ehhez való kész meséket kaptak a részt vevő települések – ezeket a Csimota Kiadótól szereztük be. Így volt lehetőségük megismerkedni ezzel a műfajjal, élményként, látványként, mesélési módként egyaránt. A képek készítéséhez a méretre vágott papírt és a rajzeszközöket is a megyei könyvtár biztosította. Ezen túl minden e'mese könyvtár kapott egy próbapapot, amelyet a könyvtárban kifüggesztve jelezhetett, hogy csatlakozott a játékhoz, és az e'mese csapatok minden tagja vándorkönyvet is kapott az első találkozón.

Miben rejlik az E'mese vár sikere?

- *Olvasásnépszerűsítő:* sokfelől halljuk, hogy nem olvasnak a gyerekek, ezt a gondolatkört cáfoljuk ezzel a programmal.
- *Interaktív:* a gyerekek szempontjából folyamatos és közvetlen a kapcsolódás társaikkal, a könyvtárossal, és közben nem mellékesen a könyvekkel, könyvtárral.
- *Alkotó-fejlesztő:* a program az alkotókészségnek mind gondolati, mind gyakorlati szinten tág teret ad, észrevétlenül, indirekt módon fejleszti a személyiséget, az egyéni képességeket.
- *Közösségépítő:* a csoportos együttlét feltételezi a nyitottságot, empátiát, szociális interakciót, így hozzájárul az együttműködési kompetencia fejlesztéséhez, mely alapja a közösségépítésnek.
- *Élményalapú:* a program arra koncentrál, hogy teljesítmény-kényszertől mentes, inspiráló flow-élményt biztosítson mind a gyermekeknek, mind a velük foglalkozó felnőtteknek. A részt vevő gyerekeknek nem kell semmilyen feladatlapot kitölteniük a program során, nem pontozzuk a teljesítményüket, a felnőtteket nem méricskéljük. A játék, a mese, az alkotó munka együttese biztosítja számukra a fentieket.
- *Kisdiákoknak szól:* a programot alsó tagozatos diákoknak terveztük, 1-4. osztályos gyerekekkel lehet csatlakozni a játékhoz.
- *Megegyi hatókörű:* a program kialakítása miatt bármennyi könyvtár csatlakozását elbíri.
- *Ösztönző:* a közös alapokon szervezett programok előnye, hogy nagyobb inspirációt hoznak magukkal.

Az egri megyei könyvtárban hálózati szinten azért is dolgozunk, hogy a HEVESTÉKA Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszerünkben minden KSZR és Bródy-könyvtáros otthonosan mozogjon. Az osztályok, csoportok közötti együttműködés nagyon szoros in-

tézményünkben, illetve a megyei könyvtár teljes kollektívája és a KSZR könyvtárosok között is napi munkakapcsolat van. Mindez nem kampányszerű együttműködés, hanem folyamatos és valós. Úgy éreztük azonban, hogy ez nem elég: új kapcsolódási pont kellett, szorosabbá akartuk fűzni a HEVESTÉKA könyvtárosok közötti kapcsolatot, hiszen ők napi szinten azonos problémákkal küzdenek a munkájuk során.

Az *E'mese várral* ezt a típusú kapcsolódási pontot (a KSZR könyvtáros és KSZR könyvtáros közöttit) is sikerült elérnünk az élményalapú olvasásnépszerűsítés mellett. Akik ehhez a programsorozathoz csatlakoztak, mindannyian ugyanazt élték át, játszották végig, és tapasztalataink szerint a közös élmények szorosabbá, erősebbé fűzték közöttük a kapcsolati szálakat.

Az *E'mese vár* szakmai eredményei mellett azt is fontos megjegyezni, hogy a KSZR kollégák lélekleben, önbizalmukban megerősödtek. Megtanultak egy olyan módszert, amelyet bármikor tudnak alkalmazni, hisznek magukban, rájöttek, hogy képesek hasonló közösségi programok önálló megvalósítására.

Az *E'mese vár*hoz Heves megyében 37 könyvtári szolgáltató hely csatlakozott, és 371 gyerek járta végig a próbák útját.

A program lezárása után végzett elégedettségmérés alapján elmondható, hogy öt könyvtárban a közös munka befejezése óta is rendszeresen tartanak az *E'mese vár*hoz hasonló gyerekfoglalkozásokat, nyolc könyvtár pedig alkalmanként tud szervezni ilyen összejövetelt. Ez azt jelenti, hogy az elégedettségmérésben részt vevő 24 könyvtár több mint felében jöttek létre működő közösségek, amelyeket már a helyi könyvtárosok koordinálnak.

Összegzés

A Bródy Sándor Könyvtárban nagy hangsúlyt fektetünk arra, hogy a KSZR-ben zömmel olyan programokat kínáljunk a megye szolgáltató helyeinek, amelyeket a Bródy Sándor Könyvtár munkatársai tartanak. Ennek megvalósításához könyvtárunk megfelelő humán erőforrással rendelkezik. Felkészült, kreatív, a könyvtári foglalkozások szervezésében és megvalósításában jártas, együttműködő csapat dolgozik intézményünkben. A munkatársak egyéni elképzelései és törekvései harmonikusan kapcsolódnak össze könyvtárunk általános stratégiai céljaival. A szervezet egészét áthatja a teljes körű minőségmenedzsment eszközök alkalmazása, az élő, jó gyakorlat átadásának szemlélete.

Ez érződött, ez teljességedt ki az *E'mese vár* sikerében. Ez a siker pedig visszahatott a könyvtár, a könyvtárosok munkájára, szemléletére. E kettő együttesének (is) köszönhető, hogy azóta már új, innovatív ötletek indultak el és keltek életre megyénk települési könyvtáraiban. Erről később hírt adunk.

Záró gondolatunk, kedves olvasónk és kollégánk, azonos Weöres Sándoréval:

„Örööm sokszorozódjék a te örömindben.”

JEGYZETEK

1. <http://emesevar.wix.com/emesevar>
2. <https://www.facebook.com/emesevar>

Bartalus Boglárka – Fucskár Erika:

Könyvterek és könyvtárak

Babaolvasók és óvodások könyvtári „szokásai” Szentendrén, a Pest Megyei Könyvtárban

Szentendrét nem csupán a művészetek, hanem a nagycsaládosok városának is nevezhetjük. Lakossága folyamatosan növekszik, sokak számára vonzó hangulata, gazdag kulturális élete és magas színvonalú oktatási intézményei miatt. Ezt támasztja az is alá, hogy a könyvtár átlagon felüli látogatottságnak örvend. Szentendre 1975 óta ad otthont a Pest Megyei Könyvtárnak, amely városi és megyei feladatokat egyaránt ellát. A helyi lakosság jelentős része számára a könyvtárba járás a mindennapi életükhöz tartozó kulturális tevékenység, a könyvtár pedig találkozási pont, közösségi tér.

Baba-mama sarok, gyermekbarát terek kialakítása

Ezeket az igényeket figyelembe véve a könyvtár olyan TERET szeretett volna biztosítani, ahol a gyermekek játszhatnak, igényes környezetben tölthetik idejüket.

2016 augusztusában készült el a Baba-mama sarok az önkormányzat támogatásával, melynek folyosóját szentendrei illusztrátorok alkotásai díszítik. Ebben a térben zajlanak jelenleg azok a zenés-mondókás foglalkozások, melyeket 2015 decembere óta szervezünk a családok számára.

Az olvasóvá nevelés, a szülőkkel való kapcsolattartás, programok szervezése, könyvajánlók készítése, a könyvtári tér és a betűgazdag környezet biztosítása azonban már régóta a gyermekkönyvtári munkánk részét képezi.

Baba-mama sarok

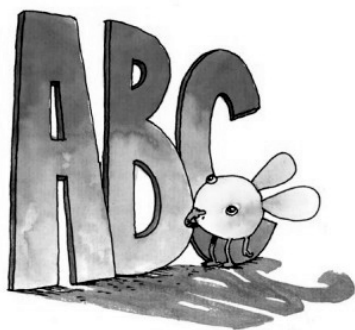
De miért fontos ez?

Az olvasás olyan kompetenciákat fejleszt, amelyek segítségével nagyobb eséllyel és hatékonyabban tudunk a különböző kihívásoknak megfelelni az életben. Fejleszti a memóriát, a gondolkodást, a fantáziát. Olvasás közben a gyerek ismeretanyagot gyűjt. Fejleszti az empátikus képességeket, az olvasó gyerek jobban érti magát és a környezetét. Eredményesebben kommunikál, hatékonyabban gondolkodik. Ezek mind hozzájárulnak ahhoz, hogy önbizalommal, magabiztosan mozogjon a világban.

Ezeknek a képességeknek a kialakulása egy hosszú folyamat, az olvasóvá nevelés eredménye. Főbb pillérei a család, ahol a megalapozás, előkészítés történik, az iskola, ahol elkezdődik a készségek kialakítása, a könyvtár pedig az érdeklődés folyamatos fenntartásának és elmélyítésének a színtere.

A könyvtár közösségi teret biztosít az olvasóknak, a családoknak, amit a könyvtárosok tartalmas programokkal, foglalkozásokkal töltenek meg, illetve szakértelmükkel eligazítanak ebben a térben.

Évente 10-12 ezer könyv jelenik meg, ebből 1,5 ezer gyerekkönyv. Hatalmas a kínálat, nem könnyű választani még a szakembereknek sem. Nagy a felelőssége a könyvtárosnak, hogy mit ajánl.

Szösz figura a meséből, Igor Lazin illusztrációja

Az olvasóvá nevelés az első altatódallal, az anya vezető gesztusait kísérő folyamatos beszédének hallgatásával, gügyögő párbeszédekkel, majd az ölbeli játékokkal, mondókázással, énekléssel folytatódik.

A legkisebbek még egy érdekes tárgyként tekintenek a könyvre, amit lehet tapogatni, forgatni, rágcsálni, építkezni vele. Ebben az időszakban a néhány oldalas különböző anyagokból készült képeskönyvek ajánlhatók. Az egyes oldalakon egy-egy színes, jól kivehető rajz, forma, alak. Ezek megnevezése és felismerése, a közös beszéd, együtt nézegetés a legfontosabb.

Bölcsődés korban már nemcsak megnevezzük, beszélünk a képekről, hanem egy egyszerűbb történetet is elmondhatunk, ami a mindennapi tevékenységeikről szól, amivel azonosulni tudnak.

Óvodás korban az első mesekönyvekkel is meg lehet ismertetni a gyerekeket. Szeretik a verses meséket, állatmeséket, az úgynevezett én-meséket, melyek saját életük eseményeivel kapcsolatos történeteket mesélnek el. Különösen hasznosak lehetnek az általunk „segítő” könyveknek nevezett művek, amelyek olyan fontos témákat dolgoznak fel kisgyere-

kek számára, mint pl. gyász, halál, kistestvér születése, barátság, fogyatékoság, szegény, félelem stb., amely történetek a mese, az irodalom, a képek erejével az olvasás közben fontos beszélgetéseket indíthatnak el.

Zenés-mondókás, foglalkozások, ölbeli játékok a könyvtárban

A kicsik irodalommal való első találkozása a mondókák, melyek játékoságukkal, szövegükkel egyszerre szórakoztatják és tanítják a gyerekeket, és mindezt a szülőkkel együtt. Bizonyított tény, hogy a szöveg, ritmus, mozgás együttesen mindkét agyfélteke működését kiváltja. Hatással van az érzelmi és szociális fejlődés mellett az értelmire is.

A jó hangulatú foglalkozások nem csupán a gyerekeknek, de szüleiknek is rendkívül fontosak. Szél Marietta zenepedagógus különös érzékenységgel és gondoskodóan alakított közösséget az anyukák között. Hetente új dalokkal és versekkel várja a családokat, melyekhez mi tematikus könyvajánlót készítünk, ezeket jeles alkalmak, aktualitások ihletik.

Héjja Balázs, a könyvtár munkatársa is részt vesz alkalmanként a foglalkozásokon. Együtt énekel, mondókázik a gyerekekkel, a program végén kipróbálhatják a hangszereket: a nagybőgőt, citerát, dobot. Így megismerkedhetnek népi hagyományainkkal is.

Marietta és Balázs már Pest megye különböző településein is tart foglalkozásokat, nemcsak a legkisebbeknek, hanem óvodás csoportoknak is. Így korosztálytól, lakhelytől, életszínvonalától függetlenül lehetnek részesei ezeknek a vidám, önfeledt, zenés foglalkozásoknak.

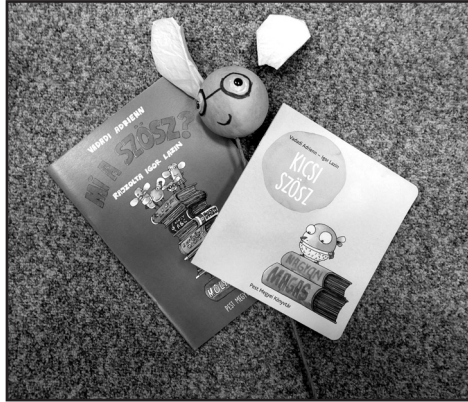

Szél Marietta és Héjja Balázs zenés-mondókás foglalkozása

Könyvtárnépszerűsítő kiadványaink – a Szósz család meséi

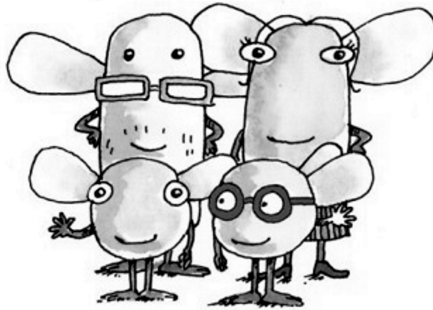
Könyvtárunk fontos feladatának tartja az olvasásnépszerűsítést minden korosztály számára, ezért olyan könyvtárhasználati segédletsorozatot szeretnénk készíteni, amely életkor szerinti bontásban - kisbabáktól a nyugdíjasokig - mutatja be a könyvtárat, és népszerűsíti az olvasást és a könyvtárhasználatot, az adott korosztálynak pedig szépirodalmi és szakirodalmi könyvválogatást nyújt.

A könyvtárnépszerűsítő sorozat eddig megjelent kiadványai a *Mi a Szósz?*, mely az óvodás korosztálynak, és a *Kis Szósz*, mely a 0-3 éves korosztálynak készült. Mindkettő egy könyvmoly család mindennapjain keresztül mutatja be a könyvtárat.¹

A kiadványaink és a hozzá készített Szösz figura

A meséket Vadadi Adrienn írta és Igor Lazin illusztrálta, akik gyerekeikkel a Pest Megyei Könyvtár aktív használói, ezért szolgáltatásainkat és a tereket is jól ismerik, ami visszaköszön a rajzokban és a történetben.

Szösz család a meséből, Igor Lazin illusztrációja

A kiadvány és a benne szereplő Szösz figurák szórakoztató és kiegészítő elemeivé váltak az ovisok és elsősök könyvtárhasználati óráinak is. Jövőbeni terveink között szerepel, hogy készítünk egy módszertani kiadványt ezekről a könyvtárhasználati órákról, amit mindenki számára elérhetővé teszünk.

A zenés-mondókás foglalkozások elindulása óta nőtt a beiratkozottak és a látogatók száma, így a könyvtárosok feladata és felelőssége is nagyobb lett. Reméljük, hogy hasznos a munkánk, hogy adunk ezáltal valami pluszt a családoknak. Könyvteret, könyvtárat, bizodalmat, útravalót és jó élményeket, amit nálunk szereztek, itt a könyvtárban.

JEGYZET

1. A kiadvány önköltségi áron hozzáférhető könyvtárak számára, mert ezzel is támogatni szeretnénk a kollégákat abban, hogy játékos formában ismertessék meg a gyerekeket a könyvtárral. A Pest Megyei Könyvtár honlapján letölthető mindkét kiadvány:

<http://www.pmk.hu/node/139>

Óvodások, kisiskolások írás-olvasás előkészítése, fejlesztése a Szómágus kártyajátékokkal

A megfelelő olvasási-szövegértési képesség nélkülözhetetlen az ember gondolkodásának, folyamatos tanulásának, ismeretszerzésének és személyiségfejlődésének szempontjából. Az olvasáshoz szükséges részképességek fejlődése már születéstől fogva elkezdődik, amelynek nagy része az anyanyelv-elsajátításhoz kötődik. Az anyanyelv-elsajátítás fejlettségi szintje nagymértékben befolyásolja az olvasási, majd ezzel összefüggésben a tanulási képesség kialakulásának mind a minőségét, mind az ütemét. Lényeges tehát, hogy miként tudjuk segíteni már iskola előtt, hogy gyermekeink sikeresen éljék majd meg az iskolás éveket, és felkészüljenek az élethosszig tartó tanulásra.

A korai életévekben megszerzett kommunikációs tapasztalatok döntő jelentőségűek az anyanyelvi tudatosság kialakulásának szempontjából. Minél több lehetőséget kell teremteni a gyermeknek arra, hogy már a kezdetektől aktív résztvevője legyen interaktív kommunikációs helyzeteknek. A nyelvfejlődést támogatja a megfelelő literációs környezet megteremtése, vagyis hogy legyen a kisgyerek lehetőleg minél többet könyves környezetben, lásson rendszeresen író-olvasó felnőtteket, legyenek saját könyvei, vigyék könyvtárba, meséljenek neki mindennap, lehet fejből és könyvből is egyaránt! Beszélgessenek vele az olvasottakról és a mindennapi élményekről! A körülöttünk lévő világ nyelvi leképeződéséhez szükséges, hogy a gyerekek minél többféle környezetben legyenek: vigyék őket boltba, kirándulni, sportolni, színházba, játszótérre, koncertre stb.! Ezzel nemcsak a szókincsét fejlesztjük, hanem a tapasztalatszerzések útján a gondolkodását, az ok-okozati összefüggéseket, és mindennek a nyelvi leképeződését is. Minél több összefüggést tapasztal meg, annál magasabb szintű, illetve absztraktabb gondolkodásra lesz képes, ami egyre összetettebb nyelvi kifejezésekben jelenik meg a beszédében.

Az anyanyelv-elsajátítás két folyamat párhuzamos fejlődését jelenti: egyfelől egy észlelési, megértési folyamat fejlődését, másrészt a beszédprodukciós képesség fejlődését. A beszéd fejlődése jól nyomon követhető a beszédprodukciós eseményekben, tehát amikor

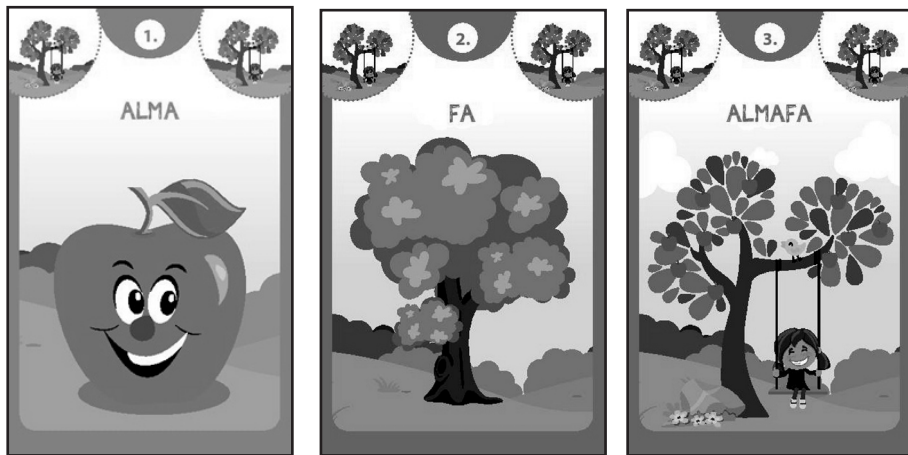
halljuk a gyereket beszélni. Az ezzel párhuzamosan fejlődő beszédészlelés és a beszédmegértés közvetlenül nem figyelhető meg, viszont ennek a fejlettségi szintje is döntően befolyásolja az írott nyelv elsajátításának a lehetőségeit.

A magas szintű olvasási képesség kibontakozásához szükséges összetevők többek közt az úgynevezett fonológiai tudatosság (a beszédhang-azonosítási, a beszédhang-diszkriminációs készségek, illetve a beszédhang-manipulációs készségek, a szótagfelismerés, a rímfelismerés), a kritikus szókincs¹ ismerete, valamint a megfelelő szövegértési/ beszédmegértési képesség. Ezek egy része spontán módon fejlődik, más részét a sikeres olvasástanulás érdekében és azzal párhuzamosan fejleszteni kell. A kritikus szókincs elsajátításának jó része spontán folyamat. A mindennapi kommunikáció, beszélgetés, beszédhallgatás, mesehallgatás, versek, mondókák, olvasás, felolvasás, tévézés közben épülnek be a szavak a mentális lexikonunkba.

2016 novemberében az Okos Ovisok megjelentette a *Szómágus* nevű kártyajáték-sorozatot 3–4, 4–5, 6–6+ és 7–8 évesek részére. A játék az anyanyelvi tudatosság fejlesztését, az írás-olvasás előkészítését és fejlesztését tűzi ki célul számos játékon keresztül, a különböző részképességek együttes fejlesztésével.

A *Szómágus* kártyajáték az anyanyelv szerkezeti felépítésének a logikai kiaknázására, a metanyelvi tudatosság kialakítására és fejlesztésére épít. Az alapjáték az összetett szavakban található szóelemekre, azok egymáshoz való viszonyaira, illetve jelentéseikre, összetélteli formáikban jelentésmódosulásaikra épít. A legtöbb játék alapja a triászok (három összetartozó kártya) megtalálása. Minden életkori csomagban húsz triász található, összesen tehát 60 játéklap (2 triásznyi lap üres, erre a gyerekek megrajzolhatják saját triászukat). Több játéknál a gyerek fejlettségi szintjéhez igazítható, hogy hány triászal játszunk a játékot, nem szükséges mindig hozzá az összes lap.

A triász első eleme az összetett szó első tagja, a második eleme az összetétel második tagja, a harmadik eleme pedig a kettő együtteséből álló összetett szó. Ilyen összetételek például a hároméveseknél: 1. számú kártya: alma, 2. számú: fa, illetve 3. számú: almafa, vagy például a 7–8 éveseknél a szarka+láb és szarkaláb összetett szavakkal való manipuláció.

Az összetett szavak képekben való megjelenítése a korosztályokhoz igazítottan a konkrétól az elvontabb jelentéstartalmakig készíti elő és fejleszti az írás-olvasáshoz szükséges készségek összehangolását. A triász kártyák tehát nemcsak a gondolkodás nyelvben való leképeződését, a nyelv struktúrájában való elmélyülést készítik elő, hanem a különböző modalitások, valamint számos részképesség fejlődését és összehangolását is. A kártyához tartozó játékok fejlesztik többek között az analízáló, szintetizáló készséget, a beszédkészítést, a sorrendiséget, a munka- és a hosszú távú memóriát, a matematikai készséget, a szókinccset, a téri orientációt, a vizuális és auditív figyelmet, ezen csatornák összekapcsolásával az intermodális készségeket, a kreatív gondolkodást, valamint az együttműködési készséget.

A *Szómágus* kártyáival számos módon és több szinten lehet játszani. Egy-egy korosztályi kártyacsomaghoz összesen 20-30 féle játékleírást találunk, amelynek egy része a dobozban található, a többi része pedig a kiegészítő kártyákkal a gyártó honlapjáról kérhető. A következőkben néhány konkrét játékleírást adok közre, most korosztályi besorolás nélkül, azonban a játékszabályok életkorilag alkalmazkodnak a gyerekek tipikus fejlődési menetéhez, tehát míg a legkisebbek elsősorban szó szinten játszanak a kártyákkal, addig a nagyobbaknak (6–7 évesek) a manójátékkal például már a fonológiai tudatosság (hangazonosítás, hangokkal való manipulációs készségek) kialakítására/fejlesztésére lehet koncentrálni, illetve a GPS-játéknál például szükség van a jobb-bal megnevezésére is.

Az első játékokkal (*Egyszerű kirakós*, *Bújócska*, *Szétszedős*) a legkisebbek, illetve a kezdők az összetartozó kártyákkal ismerkednek meg, ebben segítenek a segédkártyák is, illetve a lapok sarkaiban lévő közös jelek.

Az előzőt gyakorolják a *Neheztített kirakósban* is, de már némi stratégiai gondolkodás is kell hozzá, hogy mikor rakja le a játékos a lapokat.

Neheztített kirakós

Keverjünk össze annyi triászt, amennyire a játékosok tudnak figyelni! Osszunk ki mindenkinek 4-4 kártyát, a többit helyezzük középre lefelé fordítva! Egy körben maximum egy kártya tehető le. A kezdő játékos a lerakást csak az 1. számú kártyával kezdheti. Ha a kezdő játékosnak van 1. számú kártyája, egyet letehet. Ha nincs, húznia kell egyet, de már nem tehet le. A következő játékos lerakhat a már lerakott alá egy egyes számú kártyát, vagy lerakhatja az előzőleg lerakott 1. számú kártya mellé a hozzá tartozó 2. kártyát. Ha egyik sincs neki, húznia kell, és nem rakhat. A következő játékos, ha van nála, lerakhat egy 1. számú kártyát, vagy kiegészítheti a következő elemekkel a már lerakott kártyákat. A 2. mellé leteheti a 3. kártyát, az 1. mellé a hozzá tartozó 2. kártyát, de az 1. mellé nem tehet 3. számú kártyát. Az viszi el a triászt, aki lerakta a harmadik lapot is mellé. Ki kell mondania, hogy *triász*, és megnevezni a kártyákat sorrendben. Az győz, akinek több triásza gyűlik ki.

A Neheztített kirakós taktikai változata:

Taktikai kirakós

Keverjünk össze annyi triászt, amennyire a játékosok tudnak figyelni! A játék alapja a kirakós játék. Osszunk ki mindenkinek 4-4 kártyát, a többit helyezzük középre lefelé fordítva! Ebben a játékban mindig kell raknia a játékosoknak. A kezdő játékos húz egy lapot a középre lerakott, lefele fordított kártyakupacból. Bármelyik kártyával lehet kezdeni a

lerakást. A különböző triászokat itt is egymás alá kell rakni. Ha a triász 2. kártyájával kezd valaki, azt tegye középre, mert majd a kártya társait elé és mögé kell rakni a sorszámok sorrendjében! A következő játékos is húzással kezd. Majd rak. Dobni nem kell. Az viszi a triászt, aki lerakja a triász harmadik elemét. Meg kell gondolni, mikor melyik lapot érdemes lerakni, hogy megszerezzük a triászt. Az nyeri a játékot, akinek több triásza gyűlik ki a végén.

Nehezítés: Mielőtt lerakja valaki a triász utolsó lapját a hátról, ki kell mondania, hogy triász. Ha nem mondja ki, a triászt a többi kártya közé kell keverni, és vissza kell rakni a húzópakliba.

A Triászlesőt viszonylag gyorsan megtanulják és élvezik a gyerekek.

Triászleső

Keverjük össze a paklit! (Kisebбекnél érdemes csak a fele kártyacsomaggal kezdeni.) Az osztó játékos helyezzen le 3x4 alakzatba 12 kártyalapot! Ha valaki triászt lát a lapok közt, felkiált: triász, és megnyerte azt a triászt. Összeszedheti. Az osztó újabb három lapot rak le a lent maradt lapokhoz, hogy újra 12 legyen lent. Ha nincs a 12 lap között triász, és a játékosok meggyőződtek erről, akkor 3 újabb lapot tehet le az eddigiek mellé. És így tovább. Az nyeri a Triászlesőt, aki több triászt talál meg gyorsabban.

GPS-játék

Helyezzünk el összekevert triászokat 3x4-es táblába! A játékosok az asztalnak ugyanazon az oldalán üljenek, hogy a sorok és oszlopok elrendezése, számozása mindenki számára ugyanazt jelentsen! A kezdő játékos kiválaszt gondolatban egy triászt, és elkezd meghatározni a helyét: „*A triászom egyik tagja az első sorban van és a negyedik oszlopban, a másik tagja a harmadik sorban és a negyedik oszlopban. Melyik a triászom harmadik tagja?*” Ha többen játszanak, aki hamarabb rávágja a választ, az kap pontot.

Közlekedési rendőr

A játékosok az asztal azonos oldalán üljenek! Rakjunk ki 3x4-es alakzatba, táblázatszerűen triászokat összekeverve! A kezdő beszélő játékos válasszon gondolatban egy triászt, és utaljon rá így: „*A triász egyik eleme a második sorban van, a másik eleme tőle jobbra kettővel, a harmadik eleme egy sorral lejjebb, eggyel balra.*” Ha a jobb-bal még nem biztos, akkor helyezzünk például egy piros korongot a tábla bal felső sarkába, egy kéket pedig a jobb felsőbe, és így mondjuk: „*A triász egyik eleme a második sorban van, a másik eleme tőle jobbra, a kék korong felé kettővel, a harmadik eleme egy sorral lejjebb, eggyel balra, a piros korong irányába.*” Aki megtalálta a triászt, ki kell mondania a triász 3. elemének a nevét, az összetett szót.

Álmomban láttam

Terítsük ki képpel felfelé a kártyákat magunk elé! Először a felnőtt játékos mondja el, mit látott álmában, azaz egy meghatározást, amiből a többi játékosok kitalálhatják, melyik kiterített lapra gondolt a felnőtt. Ha kitalálta, elteheti a lapot magának. Ha többen játsznak, akkor azé lehet a kártya, aki hamarabb rácsap a kezével arra a kártyára, amelyikre gondolt az álmodó, és ugyanakkor kimondja a kártya nevét. Ha nem jó kártyára gondolt, akkor tovább kell figyelnie az álmodó meséjét.

Például: „Álmomban kertben sétáltam. Ehető piros, zöld, sárga gyümölcsök lógtak a fákról. Szakitottam belőle egyet. Édes-savanykás volt az íze. Vajon mit ettem?” (alma).

Minden kitalálásnál, a másik játékos következik. Próbálja a gyermek is megfogalmazni, hogy melyik kártyát választotta gondolatban. Egyszerű próbálkozásokat is biztassunk!

Triázmemori

Fordítsunk le annyi triászt, amennyit meg bír jegyezni a kisgyerek! A triászokat táblázatszerűen helyezzük el, ne összevissza, hogy könnyebben megjegyezhetőek legyenek a helyek! Először lehet kevesebbrel kezdeni, például 3 triással játsszunk! Ha ez könnyen megy, fordítsunk le 4x3 kártyát és így tovább. Mindig három lapot kell felfordítani. Ha nem sikerül triászt találni, a lapokat vissza kell fordítani, és a helyükön hagyni. Ha sikerül triászt találni, az a megtalálósé, és jutalmul újabb három kártyát fordíthat addig, amíg sikerül triászt találni.

Szómező

Kitérítünk magunk elé triászokat felfelé fordítva. A kezdő játékos kiválaszt egy kártyát gondolatban. Mond három jellemző dolgot róla vagy hozzá kapcsolódóan. A többieknek ki kell találni, melyik kártyára gondolt a beszélő. Ha többen játszanak, aki kitalálja, rácsap gyorsan a kártyára, és azt mondja, bumm! Ezután kimondja a kártya nevét. Ha eltalálta, amire a beszélő gondolt, akkor elteszi a kártyát, és a következő játékos választ gondolatban kártyát. Minden játékosnak kell beszélnie. A kezdőket segíthetjük kérdésekkel. Az nyer, aki több kártyát szerez meg így.

Például:

„Édes, húsvét, hosszúfülű.” (csokoládényúl)

„Cirkusz, tűzkarikán átugrik, be van zárva.” (oroszlán)

Párját ritkítja

Terítsük ki a triászok első két tagjait! A triász 3. kártyáját vegyük ki a játékból! Válasszunk gondolatban egy kártyát! Emlékezzünk, melyik a párja! Ne a kiválasztott kártyát jellemezzük, határozzuk meg, hanem a párját! A játékosársaknak az eredetileg választott kártyát kell kitalálniuk, nem pedig azt, amit a beszélő jellemez. Ha valaki rájött, melyik kártyára gondolt a beszélő, azt kell mondania, hogy bumm, és gyorsan rácsapnia a kártyára. Aki kitalálta az eredetileg választott kártyát, bezsebelheti azt jutalmul. Ha valaki a jellemzett kártyát mondja, az már többet nem tippelhet ebben a körben.

Például: Ha a tükörtojás triászból a tükörrre gondolok, de a tojásról beszélék: „*Belül sárga, kemény a héja, tyúk tojja*”. A tojás párja a triászban a tükör, tehát a játékosársaknak a tükörrre kell csapni, és mondania, hogy bumm! Majd kimondani: tükör. Az nyer, aki több kártyát begyűjt.

Manócsata

A kezdő játékos húzzon egy lapot a szétválogatott kártyákból! Mondja ki a lapon lévő szót manónyelven (csak a szó magánhangzóit)! Ha szarka van a képen, mondja, hogy a-a. Olyan szavakat kell mondania, maximum 4-et, amiben csak a húzott lap magánhangzóit szerepelnek ugyanabban a sorrendben, ahogy az eredetiben volt. Pl.: ablak, baba. Annyi

pontot kap a játékos, ahány szót tudott mondani. A játékosok nem mondhatnak már említett szavakat. Ezután a következő játékos húz a kártyából, és ő mond szavakat. 20 pontig játsszuk a játékot, utána új kör jön. (A gyerek számára még nehezebb szavakkal pl. tükörtojás – ü-ö-o-á, tegyük félre, azzal ne játsszunk!)

Szókincsvadász

Ezt a játékot ugyanúgy játsszuk, mint a Manócsata játékot, azonban nem a szavakban lévő magánhangzókkal kell szavakat keresni, hanem a szókezdő hangzókkal kell legalább egy, maximum négy szót keresni. Ha valaki például a *kégyóuborka* kártyát húzta, akkor k-val kell szavakat mondania, például: kenyér, köröm, kér, kerek. Most is érvényes a szabály, figyelni kell egymás szavaira, mert ugyanazt nem lehet már mondani, ami korábban elhangzott. 20 pontig játsszuk a játékot. Annyi pontot kapnak egy-egy körben, ahány szót sikerült mondaniuk.

A kártyák hátulján X és O jelek vannak, ezekhez is több játék tartozik (pl. Amőba, Ikszezés, Sormemő).

Cseles mondások

Ehhez a játékhoz a kártya hátoldalára lesz szükség. Keverjük össze a kártyákat, helyezük őket képpel felfele egy kupacban az asztal közepére, majd a kezdő játékos húzzon egyet, és nézze meg hogy X-et vagy O-t húzott! Ha O-t húzott, mondani kell egy igaz állítást, ha X-et, akkor egy hamisat. (Ha nem ismerik a gyerekek ezt a fogalmat, rá kell vezetni őket: ilyen nincs, ez nem igaz stb.) Például O-nál: Négy évszak van egy évben. X-nél Az elefánt oroszánokat eszik. Stb. Lehet magunkra vonatkozó állításokat is mondani. A társnak ki kell találnia, hogy X vagy O van a kezünkben, azaz, hogy a mondat igaz vagy hamis volt-e. Próbálkozzanak a gyerekek is cseles mondatokkal! A kisebbek a tagadó mondatokat nehezebben értik, pl.: Az elefántnak nem két lába van. Gyakoroljuk ezeket is!

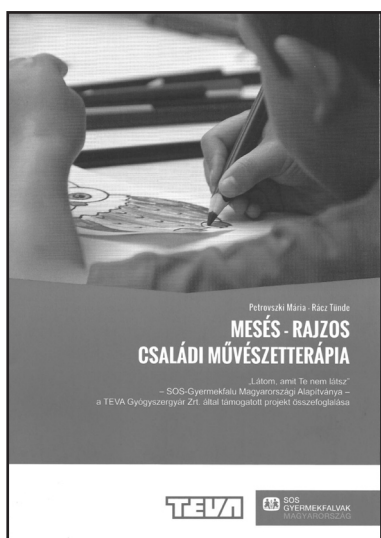
A *Szómagus* a kártyacsomaghoz tartozó letölthető játékszabályokkal együtt alkalmas az írás-olvasás elsajátításának előkészítésére, a benne rejlő nyelvi játékok tovább variálhatók. Tapasztalataink szerint a rendszeres nyelvi játékokat játszó gyerekek egy idő után maguk találják ki hasonló nyelvi játékokat. Az anyanyelvi tudatosság fejlesztésében a kulcselem a rendszeres, tudatos foglalkozások, nyelvi játékok, beszélgetések és meseolvasások, amelyek az interaktív meséléssel még inkább fejlesztik a gyerekek szókincsét és gondolkodását.

JEGYZET

1. Az optimális fejlettségű olvasáskészség kialakulásának az egyik feltétele az úgynevezett „kritikus szókincs” ismerete. A kritikus szókincset a tudományos kutatások által megállapított leggyakoribb ötezernyi szó jelenti, amely a köznyelvi szövegek 96%-át teszi ki. A leggyakoribb 1000 szó a köznyelvi szövegek szavainak 85%-át teszik ki. Lásd erről: Nagy József: Kompetencia alapú kritériumorientált pedagógia. Szeged: Mozaik Kiadó, 2007. 149.

Mesés – rajzos családi művészetterápia

Petrovszki Mária és Rácz Tünde rendkívül izgalmas projekt-összefoglalója csupán egy szerény, broszúra terjedelmű füzetben ad híradást magáról a segítő szakmák közönségének. A szerzők szerénysége az előszóból is kitűnik, ahogyan megemlítik, híradásukat módszertani útmutatónak szánták a családokkal kapcsolatos segítő munkához. Szakmai szándékuk, értékrendjük és segíteni akarásuk közös eszmei-erkölcsi alapon nyugszik, a megvalósításhoz az orosházi SOS – Gyermekfalu családmegerősítő programja adta a helyet és lehetőséget, a TEVA Gyógyszergyár Zrt. nagylelkű segítsége pedig az anyagi támogatást.

Nem régi még a felismerés, de a nemzetközi szakirodalomból számos bizonyítékát ismerjük, hogy a család egészével való, legkülönbözőbb célú képességfejlesztési törekvések sokkal hatékonyabbak, eredményesebbek, mint a szülőkkel és a

gyerekekkel külön-külön folytatott programok. Az első családi írás- és olvasásfejlesztési programok az USA-ban indultak a '80-as évek közepén, valamint 1985-ben Törökországban, később világszerte elterjedtek.

A kísérletekhez kapcsolódó kutatások azt igazolták, hogy e programok a szülők számára az írás-olvasás fejlesztésén túl még további előnyökkel is járnak, például javult az anyák gyermeknevelési gyakorlata, javultak a szülők elhelyezkedési esélyei, nőtt az önbizalmuk, esetleg jobban be tudtak kapcsolódni gyermekük iskolájának életébe.

A Könyvtári Intézet és a Magyar Olvasástársaság 2010. április 20-án Írás- és olvasásfejlesztés a családban, Európában és világszerte címmel rendezett konferenciáján a University of Sheffield professzora, Greg Brooks tartott előadást a brit kísérletekről és tapasztalatokról.

A Mesés-rajzos családi művészetterápiát – sajátosságai alapján - méltán tekinthetjük magyar modellnek.

E programban a szakemberek nem kevesebbre vállalkoztak, mint a készségfejlesztésen túl a gondolkodás, az érzelmek, az emberi kapcsolatok befolyásolására. A lelki segítségnyújtás volt a leghangsúlyosabb számukra, vagyis az, hogy a családok egyre inkább ké-

pesek legyenek biztonságos és szerető otthont nyújtani a gyermekeik számára, és ez által tudják az életkezdési esélyeiket javítani. Ennek elérését a családterápiás szemléletmód alkalmazásával biztosították, ami a családok megismerésének és megértésének gondos vizsgálatát, képességeik szintjének pontos felmérését jelentette. A részt vevő családokat – igényeik és szükségleteik szerint – három típusba sorolták: speciális igényű (gyógypedagógiai és klinikai határterületen mozgó) családok, egyszülős (jellemzően anyával élő) családok, és jól funkcionáló, közös élményre vágyó (csak a szokásos krízishelyzetekkel, nehézségekkel küzdő) családok.

A terápiás program szerkezetét, tartalmát, módszereit, eszközeit nagy szakmai hozzáértéssel, elkötelezettséggel, empátiás körütekintéssel tervezték meg. Alapként a verbális és vizuális, azaz a biblioterápiás és a képzőművészet-terápiás technikákat ötvözték, egyesítve ez által a két terület hatásmechanizmusának sokrétű előnyeit. Belső tartalmát hat, alkalmanként másfél órás családi ülésből építették fel, amelyeket a már említett szerzők, Petrovszki Mária fejlesztő biblioterapeuta és Rácz Tünde pszichológus-művészetterapeuta vezettek.

A képzőművészet-terápiás modul témái: „Szabadrajz és családrajz (bemutatkozunk)”; „Absztrakt családrajz és firkarajz (kilépünk a megszokottból...)”; „Közös firkalás és közös rajz (együttműködünk)”. A biblioterápiás modul témái: „Ki vagyok én? Honnan jöttem?”; „Szívünk-lelkünk érzelmek és félelmek”; „Hogyan mondjam el neked? Kapcsolatteremtés, asszertív kommunikáció”. A sajátos célcsoporthoz tervezett biblioterápiás foglalkozások eszköztárában a kiválasztott szövegnek (mondóka, vers, mesenovella, regényrészlet) alkalmazkodnia kellett az adott családhoz, a feldolgozást pedig önismeretet fejlesztő játékokkal és feladatokkal, szerepjátékokkal könnyítették meg a résztvevők számára.

A program során a családok új és főleg közös élményeket élhettek át, és új működésmódokat fedezhettek fel, amelyek segíthetik a lelki kondíció fenntartását, az érzelmi élmények megélését, a kapcsolatteremtést a családtagok között, és ezeken keresztül a mindennapi közérzet javítását.

A szerzők sok érdekes tapasztalatot adnak közre, az inspiráció és a megosztás igényével és reményével. A kiadvány meggyőzi olvasóit, hogy érdemes a segítségnyújtás újabb és újabb „titokzatos” útjait keresni, kutatni, kipróbálni, amelyeken keresztül a segítők egyre több segítségre vágyó felnőtthöz, gyermekhez, családhoz juthatnak el.

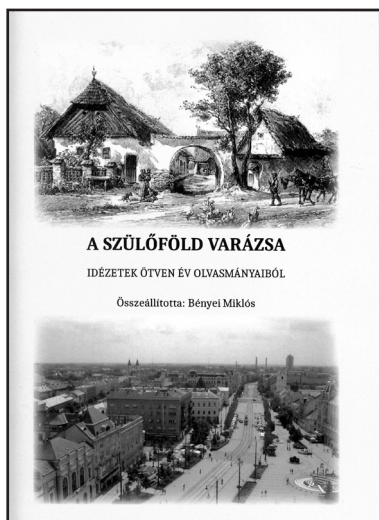
Petrovszki Mária – Rácz Tünde: Mesés-rajzos családi művészetterápia. [Orosháza]: SOS Gyermekfalu Magyarországi Alapítványa – TEVA Gyógyszergyár Zrt., 2016. 22 p.

Bartos Éva

A szülőföld varázsa

Idézetek ötven év olvasmányaiból

Előttem karcsú könyvecske, egy ültő helyben el is olvasható – ám talán éppen nem így javallott. Az új kötet ugyanis idézetgyűjtemény, sok évszázad okos, lelkes gondolatainak szűrt párlata; az ilyen nem szokás egy húzásra lehajtani. Inkább újra meg újra belekapva, a lapokat véletlenszerűen felcsapva, a szerkezet kínálta időrendet is bátran odahagyva érdemes ízlelgetni, kóstolgatni.

Ha nem tévedek, Bényei Miklós sokrétűen gazdag, másfélezer tétel felé tartó publikációs listáján csak most bukkant fel először e műfaj. Igaz, mindjárt két ilyen kiadvánnyal is előrukkolt. Az első, a *Könyv, könyvtár, olvasás. Idézetek hat évtized olvasmányaiból* című, egy tudós könyvtáros citátumok mögé rejtett szemérmes vallomása a könyvekben testet öltő egyetemes kultúra és szakmája, életre szóló hivatása iránt. Olyasvalakie, aki – ahogy az előszóban írja – kisgyermekkorától „*a nyomtatott*

betű bűvöletében”, „*az olvasás mámorában*” élt. E második, a múlt év végén napvilágot látott válogatás a szülőföld szeretetét helyezi figyelem középpontjába. Azt az érzést, ami saját munkásságának is egyik legfontosabb, mindig magától értetődően vállalt, de sohasem nyilvánkozottatászerűen megfogalmazott ösztönzője volt, amit a legtárgyszerűbbnek látszó módszertani műveiben is ott érezhetünk, és ami fel-felsejlik a keze alatt született bibliográfiák még oly hűvös adatsorai mögött is.

A szövegrészletek a Bibliából vett textussal kezdődnek, de az ókori és a felvilágosodás kori szerzőkön át gyorsan elérkezünk a XIX. századba, a modern nemzetfogalom és a történelemformáló nemzeti öntudat kiteljesedésének időszakába. Petőfi, Széchenyi és az összeállítónak oly kedves Eötvös József világához, ahol a „*szülőtte föld*” (Újfalvy Sándor) iránti rajongás összekapcsolódik a nemzetállami fejlődés elősegítésének társadalmi prog-

ramjával. Az időutazás egészen a közelmúltig tart; a fájdalmasan hiányzó Bächer Iván 2012-ben írt soraival jutunk el csaknem napjainkhoz. Bényei Miklós 2003-ban közreadott autobiográfiáját átböngészve, a sok száz könyvismertetés címe láttán elámulhatunk, hogy a szerzők, a tudományágak és a műfajok milyen széles körét ölelik fel olvasmányai. Nem csoda, ha e kis antológiában is változatos bőséggel szerepelnek német, francia, orosz vagy argentin írók, a világirodalom nagyjai, Flaubert vagy Dosztojevszkij mellett regionálisabb ismertségű, de legalább most ily módon is előtérbe kerülő tollforgatók, mint például a debreceni Oláh Károly és Szini Péter. A verssorokat történettudományi értekezések részletei, az államférfi mondatait etológuséi követik és — a kronologikus elrendezés szeszélye folytán — egymástól oly távol álló alkotók kerülnek szomszédságba, mint Wass Albert és Radnóti Miklós, vagy épp annyira eltérő stílusú megfogalmazások, mint például György Péteré és a már említett Bächer Iváné. (Az eligazodást mindenütt pontos forráshivatkozás és zárásképpen betűsoros névmutató segíti.)

A szerkesztői szigor csak annyi tartalmi ismétlődést engedett a válogatásban, ami egy-egy visszatérő motívum időtlen karakterének bizonyítékaként állhat az olvasó elé. Ilyen alapelem az első életevek színteréhez fűződő érzelmeink irracionális mélységekből feltörő, elemi ereje és e kötelékek elszakíthatatlansága. Az idevágó alapszókincs és a metaforák mindenkor a legközelebb családi viszonyainkat tükrözik („szülőháza”, „anyaföld”, „atyai hajlék”, „magzatvíz”, „bölcsőbely”), amihez „foglyul ejtő varázs” (Ovidius), „ellenálhatatlan erő” (Széchenyi István), „eszmelet és önzés nélküli, megnevezhetetlen érzés” (Alexis de Tocqueville) béklyóz mindörökre. „Szülőföldként azt a tájat fogadjuk szívünkbe, ahol még viaszpuba szűzi agyunkba a világról az első élményeket fogadtuk be” – fogalmazza meg lírai módon Illyés Gyula, és mindezt a szülőlk iránti ragaszkodás kialakulásával egylényegű jelenségként mutatja be. Mások ugyanezt a viszonyt természettudományos szakszerűséggel és jóval hűvösebben tárgyalják: „Nem szeretet ez, hanem ösztön” (Nathaniel Hawthorne); „veleszületett térfoglaló viselkedés” (Csányi Vilmos). Ilyen vagy olyan felhangokkal, de az ismerős, rokoni környezet biztonsága és elvesztésének fájdalmas élménye vezérdallamként vonul végig a kötetben.

A gyűjtemény összeállítója elsősorban a szűkebb hazához, a születési vagy a lakóhelyhez kapcsolódó eszmefuttatásokat vette számba, a kötet tehát inkább a „salutornya patriotizmusáról” (Eötvös József), mintsem a nemzethez, nemzetiséghez vagy az országhoz tartozásról szól. Hogy azonban a kettő szorosan összefügg, az több gondolatmenetnek is a tárgya. „Az egész hazát csak eszmében foghatjuk fel, így azon szeretet, mellyel az egyes falujához vagy községéhez ragaszkodik, tulajdonképp azon kapocs, mely őt a hazához köti.” — írta Eötvös József 1857-ben. „Adjátok vissza az embereknek a tájhozát; tudatosítsátok körülmények és munka, lélek és láthatárral kiülelt világ kapcsolatait; a hazá tapinthatóbb és szerethetőbb lesz. A nemzet életének melegezővizeit a tájhozák közepén kell kigyújtani” — alkot ugyanebből a felismerésből programot Németh László 1934-ben.

Hasonló összefüggésekre bukkanhatunk a helytörténetírás és a történettudomány viszonyát vizsgálva. Az idevágó fejtegetések kimondva-kimondatlanul vitáznak azokkal a nézetekkel, amelyek a helyi jelentőségű kutatásokhoz könnyű szívvel társítják a provincializmus fogalmát. Nemcsak a „morzvánként összeszedett” résztörténetek (Konsztantyin Georgijevics Pausztovszkij), a „fontos nüanszok” (Frédéric Barbier) jelentőségét hangsúlyozzák, hanem azt is, ahogyan ezek az ismeretek a tágabb összefüggések felismerésében szervesülnek. „E mikroszkopikus kutatás során nyílik ugyanis a legjobb alkalom, hogy az egyes

nép csoportok életének azon legsajátosabb, tipikus vonásai előtűnjenek, amelyek az összesség, az egész nép vizsgálatánál rendszerint elmosódnak.” (Mályusz Elemér)

Az ösztönös ragaszkodás, az első élmények bevésődései önmagukban persze nem elégségesek az otthonosság érzetének megtartásában. Ahhoz nem kis részben a hely szellemét nemzedékeken átörökítő kollektív emlékezet ápolásán keresztül vezet az út. Talán e tanulási folyamat hivatásszerű elősegítésében ragadható meg leginkább a helytörténeti kutatás és a helyismereti könyvtárosság közösségi küldetése. Minél inkább közelítünk ugyanis napjainkhoz, annál kevésbé biztosítják az áthagyományozódást a családi és a helyi szokások, és annál fontosabb szerep jut ebben az iskoláknak és az iskolán kívüli pedagógiai funkciókat is magára vállaló települési, városrészi könyvtáraknak. A digitális hálózatosodás korában a könyvtárosok egyik fontos feladatává válhat az is, hogy a lokális kultúra értékeit közvetítsék az internet globális terei felé. Abban is lehet szerepük, hogy eleven emberi kapcsolatokká, valódi társas élményekké formálják a weben, virtuális szférában szerveződő közösségi formákat, barátságos találkozási pontot kínálva a lakókörnyezetüket szerető és azért tenni is kész polgároknak. A könyv utolsó lapjain olvasható idézetek már e napjainkban felvetődő kérdéseket érintik. Legáltalánosabb érvénnyel talán György Péternek a „genius locit” értelmező mondata: „*A globális emlékezetszínházak és a kollektív rítusok fenyegetően üres formalizáltságával szemben áll az a tanulás és tudás, amely a hely szellemének megértéséből ered.*”

A gyermekkori élmények kötőereje, a tájszeretet és a nemzettudat összefonódásának megannyi változata, a történeti megismerés különböző társadalomföldrajzi szintjei, a regionális és a nemzeti, a lokális és a globális nézőpontok XXI. századi konfliktusai és a szétválaszthatatlan egységükbe vetett hit, a személyes és a közösségi emlékezetnek a digitális hálózatokba is áthagyományozandó szellemi öröksége — megannyi megcsillanó mozaikcserép e kis kötet sokszínű gondolattárában. Határozott körvonalú látványra persze az antológia természetéből fakadóan nem áll össze a kép. Jól kivehetően kirajzolódik viszont annak a portréja, aki figyelmes olvasója, szorgalmas jegyzetelője és értő interpretátora volt azoknak a szövegeknek, ahonnan e leletek származnak. Bényei Miklós éppen fél évszázada foglalkozik a helyi kultúra könyvtári közvetítésével. Az ő gyakorlati és széleskörű elméleti munkássága döntő jelentőségű volt a helyismeret sajátos szakmai szempontjainak tisztázásában, módszereinek rendszerezésében, oktatásának, népszerűsítésének, elismertetésének megalapozásában. Eredményeit időtálló tanulmányok, tankönyvek, előadások sorában tette hozzáférhetővé számunkra. Most megosztotta velünk azokat az olvasmányélményeit is, amelyek mindehhez az eszmei-érzelmi támasztékot szolgáltathatták. Amelyek érvrendszer és a munkájuk értelmébe vetett hitük megerősítését adhatják fiatalabb kollégáinak és a most pályára készülő könyvtárosjelölteknek is. Készítést a forrásművek elolvasására és a felvetett témák újragondolására. Muníciót és inspirációt. Mindkettőre nagy szükség lesz.

A szülőföld varázsa. Idézetek ötven év olvasmányaiból / összeállította és szerkesztette Bényei Miklós. Győr: Magyar Könyvtárosok Egyesülete Helyismereti Könyvtárosok Szervezete, 2016. 50 p.

Sándor Tibor

Hogyan kapcsolódhatnak a Közösségek Hetéhez?

Az intézmények, szervezetek a Közösségek Hetéhez kapcsolódó programtervezetük benyújtásával jelentkezhetnek a rendezvényre, amelyet a regisztrációs felületen tehetnek meg. Részletek: <http://cselekvokozossegek.hu/unnepeld-a-kozosseged/>

A regisztrációval egyúttal elfogadják az együttműködés feltételeit, amelyben vállalják a regisztrált program megszervezését, és hogy az eseményt kizárólag a www.kozossegek hete.hu oldalról letölthető arculati elemekkel és dokumentumsablonokkal népszerűsítik. *(A honlap áprilistól lesz elérhető.)*

A program jóváhagyása után a regisztráló intézmény/szervezet/közösség feltöltő kódot kap, amely hozzáférést biztosít a Közösségek Hete honlap adminisztrációs felületéhez. A kód birtokában az intézmény/szervezet/közösség feltölti programjait a honlapra.

Milyen médiakampány segíti a Közösségek Hetét?

A Cselekvő közösségek projekt költségvetéséből országos kommunikációs tevékenységgel támogatjuk a rendezvényt, amelynek célja, hogy ráirányítsa a figyelmet a helyi eseményekre, közösségekre, intézményekre, lehetőséget teremtve a bemutatkozásra és tevékenységeik népszerűsítésére. Az egységes megjelenés biztosításához a központilag elkészített szórólapok és plakátok mellett szerkeszthető plakát- és szórólapsablonokat is rendelkezésre bocsájtok, melyeket a résztvevők programjaik megismertetésére egyénileg szerkeszthetnek.

A projektből finanszírozzuk a Közösségek Hete honlap elkészítését, ahol az összes intézményi és közösségi program megtalálható és kereshető lesz. A rendezvény Facebook oldalán is folyamatosan frissítjük a tartalmakat, a rendezvényhez készítünk továbbá egy mobil applikációt is. A vállalt program megvalósításához a közösségeknek, intézményeknek kell forrást biztosítaniuk, erre a projekt nem ad lehetőséget.

Várjuk a közművelődési, a muzeális és a könyvtári intézmények, illetve az intézményekben működő, intézményekhez kapcsolódó egyéb közösségek csatlakozását!

A 2017. március 3-ig jelentkezők kiemelt megjelenést kapnak!

Végső jelentkezési határidő: 2017. március 31.

További információ: Pákay Viktória
projekt kommunikációs munkatárs
Szabadtéri Néprajzi Múzeum
Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ
e-mail: kozossegek hete@gmail.com
Tel.: +36 70 456 9436
www.cselekvokozossegek.hu

Szentendre, 2017. február 15.